

21029

ԻՆՔՆԱԶԱՐԳԱՑՄԱՆ

Ն. ԲԱՍՎԻՆ

ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ

Փոխադր. Ն. ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

374

Բ-31

ՀԱՄԽ-Ի ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՄԲ ԼՈՒՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ

ՅԵՎ

Վ Ա Ճ Ա Ռ Վ Ո Ւ Մ Ե Ն

Ռ. Կ.

Մ. ԲԱՍԿԻՆ

ԻՆԲՆԱԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ

Փոխադր. Հ. ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

1. Մ. Լազոզսկի. — «Հոսանքների պայքարը համաշխարհային արշարժման մեջ», (սպառված)
2. « » «Արհմիությունների խնդիրներն ու զործեկակերպը», (սպառված)
3. Եյզուս. — «Ակնարկներ Արևելքի բանվորական շարժման մասին» (սպառված)
4. Մ. Կ — Մ. Ե. — «Բանվ. շարժման պատմ. Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Գերմանիայի» (մնացել են սակավաթիվ որինակներ)
5. «Գործարկողների և տեղկոմների ուղեցույց» 1
6. «Աշխատանքի որերքիրք» 15
7. Ա. Ե. Ե. Կ. — «Պրոֆեսիոնալ շարժումն Ռուսաստանում», (մնացել են սակավաթիվ որինակներ)
8. Սեյդուցկի. — «Գործարկողների և տեղկոմների անկլիքները ներկա պայմաններում» 25
9. Գուրեվի. — «Լենինը և արհմիությունները» 50
10. Ֆաբրիկաս. — Սոցիալական աղանդագրությունը», (Սպառված)
11. Տ. Ե. Ե. Կ. — «Ի՞նչ է արհմիության կանոնադրությունը» 25
12. Սպերանսկի. — «Ի՞նչ պետք է իմանա ամեն մի մայր» 20
13. Բեխովսկի. — «Բանվորների և ծառայողների ապահովագրությունը հաշմանդամությունը դեպքում», (սպառված)
14. «Կանոնադրություն բանվորական զբաղարանի» 15
15. Չ. Ե. Կ. — «Ակնարկներ բանվորական շարժման պատմությունը» 35
16. Բ. Ժ. Մ. Ե. Կ. — «Միֆիլիս» 20
17. Բ. Ժ. Կարապետյան. — «Մալարիա» 5
18. «Յերիք ինտերնացիոնալ», (սպառված)
19. Գ. Ի. Ե. Կ. — «Ի՞նչ է արհեստակցական արտադրական միությունը» 20
20. Վ. Ե. Ե. Կ. — «Աշխատանքի հաշմանդամների ապահովագրությունը» 20

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԵՐԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ № 52

ՅԵՐԵՎԱՆ

1926 թ.

2010

13634

ԸՆԿԵՐՆԵՐ

- Պայտառի յեւ հաղթանակի համար, զինվե՛ք զիսեղիփնեռով.
- Մարդկությունը սովորել է ինքնուսի պես.
Գիտության համբան — ինքնագարգացումն է.
- Գիտությունը բուրժուազիայի ձեռքում՝
ստրկացման գործիք է.
- Գիտությունը պրոլետարիատի ձեռքում՝
ազատագրման մի սուր է.

7135-57

ՀԱՅԳՈՒԳՐԱՅԻ ԱՌԱՋԻՆ ՏՊԱՐԱՆ

Գրառ. 801 ք. պատմ. 5200 տիք. 1000

13634

2002

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

§ 1. ԻՆՉ Ե ԻՆՔՆԱԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Ինքնագարգացմամբ պարագել, նշանակում է, առանց ուսուցչի ոգնության, ինքնուրույն կերպով, ուսումնասիրել վորեւ հարց: Յենթադրենք յես ուզում եմ ուսումնասիրել Ս. Խ. Հ. Մ. տնտեսական աշխարհագրությունը. այսինքն, իմանալ՝ Խորհրդային Միության արդյունաբերությունը, յերկրի հանքերը, և այլն:

Մի միջոցն է, գնալ համապատասխան դպրոց և ուսումնասիրել տնտեսական աշխարհագրություն: Մյուս միջոցն էլ այն է, վերցնել և ինքնուրույն կերպով, տնտեսական աշխարհագրություն ուսումնասիրել:

Յեթե այս յերկու միջոցներն էլ լավ քննենք, կտեսնենք, վոր դպրոց գնալն այնքան էլ հեշտ չի: Նախ, արտեսական աշխարհագրության հատուկ դպրոցներ չկան. յերկրորդ. յեթե յես ընդունվեմ մեր դպրոցներից վորեւ մեկը, չեմ հասնի իմ նպատակին, վորովհետեւ դպրոցում ավանդում են բազմաթիվ առարկաներ, վորոնց չարքում, չառ քիչ տեղ է արված ինձ հետաքրքրող տնտեսական աշխարհագրությանը:

Հետո. ամեն մարդ չի կարող՝ դպրոց կամ կուրսեր ղնալու հարմարություններ ունենալ:

Մեր դպրոցների ու կուրսերի թիվն էլ այնքան քիչ է, վոր չառ քչերն են բազմ ունենում սովորել:

Այսպիսով, հենց կյանքն ինքը, համոզում է մեզ,

վոր դպրոցի միջոցով շատ բան չենք կարող անել, դրոշմ-
րոցով չպիտի սահմանափակվել:

Ուրեմն, պիտի դիմենք ինքնազարգացման մի-
ջոցին:

Ահա, յես ուսումնասիրում եմ Խ.Ս.Հ.Մ. անտեսա-
կան աշխարհագրությունը, առանց ուսուցչի:

— Դուք հարց կտաք. «Բան դուրս ե գալի՞ս, թե չե՞»:

— Այո, շատ բան եմ սովորել:

Դուք ժպտո՞ւմ եք, մտածո՞ւմ, թե անտեսական աշ-
խարհագրությունը շատ հեշտ է, դրա համար է ինձ հա-
ջողվել ուսումնասիրել:

Յերեկ ել մի բանվոր ինձ հետ վիճելիս ասաց. «Փոր-
ձեք ուսումնասիրել մատեմատիկան, վոր թվերի ու
դժվարին խնդիրների մի առարկա չէ: Վոչ մի դադգիտ-
հի բանվոր կամ գյուղացի, ինքնուրույն կերպով չի կա-
րող դա ուսումնասիրել: Նրանք սովոր չեն, ինքնուրույն
կերպով չեն կարող գրքից բան սովորել. ինքնազարգա-
ցումը ցնորք է, ուրիշ վոչինչ»:

— Ի՞նչ պատասխանե՞լի այսպիսի անտեղյակ մար-
դուն:

— Ասացի, վոր ինքնազարգացումը ցնորք չէ, այլ
խելական ճշմարտություն:

— Ընկեր սիրելիս, այս բանը հաստատում է, հենց
ինքր կյանքը: Շատ ու շատ ինքնուս բանվորներ նույն-
պես գյուղացիներ կան, վորոնք վոչ մի դպրոցում չեն
սովորել, բայց իրենց պատրաստությամբ ամենահայա-
տի մասնագետներից ել անց են:

Որինակ բերենք մեր հին հեղափոխականներին ու
ավագ ընկերներին: Յերկար տարիներ, փակված լինելով
բանտերում, նրանք ուսումնասիրում էյին ամենադժ-
վարին գիտական հարցերը, բանտից դուրս գալիս
նրանք ամենազարգացած մարդիկն էյին, հաճախ մի կտոմ
մի քանի ոտար լեզուներ էյին սովորած լինում:

Վերցրեք ամենահայտնի գիտնականներին, փիլի-
սոփաներին. նրանցից շատերը ճիշտ է սովորել են դրոշ-
մոցներում, բայց նրանք իրենց հիմնական պատրաստու-
թյունը վոչ թե դպրոցական նստարանի վրա չեն ձեռք
բերել, այլ ինքնուրույն աշխատանքի, սեփական յեռան-
դի շնորհիվ:

— Ահա փաստեր:

Համաշխարհային պրոլետարիատի յերկու մեծ դե-
կավարները — Կարլ Մարքսն ու Լենինը:

Կարլ Մարքսը յերկու ուսումնարան է ավարտել.
գիմնազիան ու համալսարանը: Բայց չպիտի կարծել, թե
հայտնի մտածողը, այդ ուսումնարաններում է իր դի-
տությունը ձեռք բերել:

Մարքսի կենսագիր Ֆր. Մերինգը գրում է. «Գեո-
համալսարանում, նա աշխատում էր ինքնուրույն. յեր-
կու սեմեստրում (վեցամսյակ) այնքան գիտելիք ամբա-
րեց, վորքան չէր կարելի քսան սեմեստրի ընթացքում
յուրացնել, յեթե ուսումնական կերակրով բավականա-
նար է փոքրիկ բաժիններով դաստիարակություններ լսեր»:

Իր ամբողջ կյանքի ընթացքում, Մարքսը կարողա-
ցավ՝ հեղափոխական ու քաղաքական պայքարի կողքին
տանել է ինքնազարգացման աշխատանքներ:

Մարքսը միայն ինքնուրույն աշխատանքների շնոր-
հիվ է դատել աշխարհի ամենազարգացած մարդկանցից
մեկը:

Ներքևում բերված որինակը պատմական փաստ է:

Մի անգամ, իր աղջկա հարցին, թե «Ի՞նչն է քո
ամենասիրած զբաղմունքը», Մարքսը պատասխանեց.
«Գրքեր ըրթելը»:

Ընթերցանությունն ու կարդալը, Մարքսի ամենա-
սիրած բավականությունն էր: Մինչև իսկ մահը Մարք-
սին դատվ զբաղեղանի առաջ. նա մեռավ իր բազկաթոխի
վրա:

Նույնը պետք է ասել, նաև Լենինի մասին: Վրացի-
միւր Իլիչն իր ամբողջ կյանքում պարապել է ինքնագար-
դացմամբ: Նույնիսկ կարողանում էր ամենադժվարին ու
ծանր ժամանակներում և՛ աշխատել և՛ գիրք կարդալ:
Սրանով պիտի բացատրել, Վոր Լենինը վոչ միայն բան-
վորական շարժման խոշորագույն պրակտիկն էր ու կադ-
մակերպիչը, այլ և խոշորագույն գիտնական էր և տեսա-
բան:

Ահա գիտություն այս հսկա ծարավը, Վոր կար մեր
մեծ գեղավարներին մեջ, մեր մեջ էլ պիտի դարգացնել:

Ինքնագարդացումը նոր դյուռն չէ, կամ անխորձ մի
միջոց: Հազարավոր տարիներ է, ինչ նա դոյություն
ունի: Նա շատ հին է. հազարավոր տարիներ է, ինչ նրա-
նից ոգտվում են՝ միլիոնավոր մարդիկ՝ սկսած «միջա-
կից» վերջացրած ամենամեծ գիտնականներն ու մտա-
ծողները: Շատերը մտածում են, Վոր ինքնագարդացու-
մը պիտի փոխարինե գալրոցին: Ի հարկե, դա սխալ է:
Դալրոցն իր գերն ունի, ինքնագարդացումը՝ իրենը:

Ինքնագարդացումը լրացնում է գալրոցին, խորացր-
նում գալրոցի տվածը, բազմացնում գալրոցի գլած գեր-
մերը:

Ինքնագարդացումը նույն գալրոցն է՝ տանը, տոանց
ուսուցչի:

2. ԻՆՔՆԱԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՀԻՄՔԸ—ԱՇԽԱՐՀԱՀԱՅԱՅ— ՔԻ ՄՇԱԿՈՒՄՆ Ե

Ինքնագարդացման նպատակը յերկու յե. 1) բանվո-
րին կամ գյուղացուն ծանոթացնել վորեւ առանձին
հարցի հետ, որինով. սովորեցնել՝ կար ու ձև, կերակուր-
ներ յեփել, հաշվադրություն և այլն, և 2) բնդհանուր
ճշգրիտ գաղափար տալ կյանքի բոլոր գլխավոր յե-
րեւյթների մասին: Վերջին նպատակը կոչվում է պոյ-
բար՝ աշխարհահայացքի համար:

— Ի՞նչ է աշխարհահայացքը:

— Աշխարհահայացք կոչվում է, մարդու ունակու-
թյունն՝ իրականությունը գիտականորեն հասկանալու
համար: Գիտենալ բնության հիմնական որենքները,
գիտենալ հասարակական կյանքի հիմնական որենքները,
հասարակության պատմությունը, նրա ներկա վիճա-
կը—ահա այս բոլորը նշանակում է, ունենալ վորոչ աշ-
խարհահայացք: Այ, հենց այս բանն է, Վոր շատ ու շատ
անհրաժեշտ է յուրաքանչյուր բանվորի ու գյուղացու
համար:

Յեթե գյուղացին գիտենա, թե ինչից է անձրե գա-
լիս, ինչպես և վորտեղից են առաջանում՝ ցանքսերը
վոչնչացնող վնասատուները և այսպիսի շատ բաներ, նա
յերբեք չի գիմի տերտերին և փրկություն խնդրի, թա-
վոր, մաղթանք կատարել տա, այլ անմիջապես կգիմե
գիտության ոգնությանը: Իր սիրելիներից մեկի հիվան-
դության կամ անասունների «գաբաղի» գեպքում, մին-
չև այժմ էլ գյուղացիներից շատերը գիմում են «հեքիմ-
ներին»: Յեվ այս «հեքիմները» շատ գեպքերում վոչ
միայն չեն ոգնում, այլև մեծ վնասներ են տալիս:

— Ի՞նչից է սա:

— Բոլորը նրանցից է, Վոր գյուղացին չգիտե բնու-
թյան հիմնական որենքները, չգիտե, թե ինչպես և
կազմված մարդու մարմինը:

Նույնը կարելի յե ասել, նաև բանվորության վե-
րաբերյալ: Շատ բանվորների, մինչև այժմ հայտնի չէ,
թե ինչպես է առաջացել կապիտալիստական հասարա-
կակարգը, ինչպես և բնթանում նրա դարգացումը:

— Բայց չե վոր բանվոր գասակարգը կապիտալիզ-
մի գլխավոր թշնամին է, ուրեմն նրան անհրաժեշտ է
յով ճանաչել իր հակառակորդ գասակարգին:

Մի ուրիշ որինակ. Ի՞նչ է «բանվորի ու գյուղացու
չողկապը». գժվար թե ամեն մի գյուղացի ու բանվոր

պատասխանի այս հարցին, այն ինչ «բանվորի ու գյուղացու շահերի» վրա յե կանգուն ամբողջ խորհրդային իշխանությունն ու ամբողջ պրոլետարական հեղափոխությունը:

Յեվ այսպես, մենք տեսանք, վոր կարևոր ու գործնական նշանակություն ունի աշխարհահայացքի կազմումը՝ բանվորի ու գյուղացու համար: Աշխարհահայացքը բարձրացնում է բանվորի ու գյուղացու դատակարգային գիտակցությունը, նրանց ազատագրում է տերտերների, հեքիմների և շատ խաբեբանների ազդեցությունից և վերջապես ոգնում է նրանց կառուցելու՝ նոր կյանք, նոր անտեսություն, նոր կենցաղ: Այս վերջինի վրա հատուկ ուշադրություն պիտի դարձնել: Հաճախ այս ու այն բանվորը կամ գյուղացին՝ գանգառվում են խորհրդային ապարատի բյուրոկրատիզմից: Վորն է, ամենալավ ու ճիշտ ճամբան, այս արտաից տգիտվելու:

— Աշխատավոր մասսաների լուսավորումը:

Յեթե գյուղացին իմանա մեր սահմանադրությունը, որենքներն ու ղեկրեաները, վոչ մի կուրակ և անհարազատ ծառայող, վոր խցկվել է գյուղխորհուրդի կամ մեր պետական ապարատի մեջ, չի կարող գյուղացուն տանջել:

Վորպեսզի արդյունաբերությունը կատարելագործենք, ենպիսի հզոր կոոպերատիվներ կազմակերպենք, վոր կովեն մասնավոր կապիտալի դեմ, վորպեսզի բարելավենք բանվորական բնակարանները, այս բոլորի համար, նորից անհրաժեշտ են գիտելիքներ. վոչ թե հատ ու կենտ, ղեսից ղենից հավաքած գիտելիքներ, այլ բնականոր գիտություն, ամբողջ կյանքն ըմբռնելու, հասկանալու կարողություն—այսինքն աշխարհահայացք:

Այստեղից պարզ է, վոր ինքնազարգացման գլխավոր նպատակն աշխարհահայացքի մշակումն է:

Ձեզնից շատերը հարց կաան. իսկ ի՞նչպես ուսումնասիրել, մեզ ավելի հետաքրքրող վորեւե ճյուղ, մասնագիտություն:

Մենք կասենք. բնդհանուր աշխարհահայացք ունենալ, չի նշանակում մասնագիտացումից հեռանալ, չուսումնասիրել ստանձին ավելի հետաքրքրող հարցեր: Բնդհանրապես, բնդհանուր աշխարհահայացքը նպատում է, ավելի յե ոգնում ալիպիսի ուսումնասիրությանը:

Հարցը նրանում է, վոր յուրաքանչյուր մարդ, պեսք է իմանա, վոչ միայն իր մասնագիտությունը, վոչ միայն իր սիրած առարկան, իր սիրած գիտությունը, այլև բնդհանուր գաղափար ունենա մյուս առարկաների և մյուս գիտությունների մասին:

Այս հարցում նույնպես մեր աեսակետը հիմնապես տարբերվում է բուրժուականից:

Կապիտալիստական հասարակարգում ամեն մի մասնագետ, «սպեց», բացի իր մասնագիտությունից, վոչինչ չի ուղում ճանաչել և վոչնչով էլ չի հետաքրքրվում: Պատահում են շատերը, վոր իրենց ճյուղում մասնագետ են—խոչոր գիտնական, իսկ մյուս ասպարեզներում մեր խորհրդային դպրոցականի շափ չգիտեն: Ահա այս «նեղ» մասնագիտության հետ է, վոր մենք պիտի կովենք: Մենք պարտավոր ենք, վոչ միայն լավ մասնագետներ լինել, այլև գիտակից քաղաքացիներ, մեր գասակարգի, պրոֆմիության և կուսակցության գիտակից անդամներ:

Սրանով մեր ինքնազարգացումը տարբերվում է Ամերիկայի ինքնազարգացումից և ամբողջ բուրժուական աշխարհի ինքնազարգացումից: Մենք նրանցից կարող ենք վերցնել այն բոլորն ինչ անհրաժեշտ է ոգտակար է, և ղեն չպրտել այն, ինչ ոտար է մեզ, անհարազատ, չի հա-

մապատասխանում բանվոր դասակարգի նպատակներին, գործնական խնդիրներին ու պահանջներին:

§ 3. ԼԵՆԻՆԻՉՄԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԻՆՔՆԱ-
ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԱՄԵՆԱՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆ Ե

Մենք արդեն գիտենք, վոր ինքնագարգացման հիմնական նպատակը, աշխարհահայացը կազմելն է: Ամեն մի դասակարգ, ըստ իրեն է հասկանում աշխարհը, իր ձևով և վերաբերում չրջապատի յերևույթներին, ունի իր դասակարգային աշխարհահայացը:

Բանվոր դասակարգի աշխարհահայացը, դա մարքսիզմն է ինքնին իզմն է:

Բացատրենք:

Մարքսիզմը—հեղափոխական ուսմունք է, վոր անցյալ դարում, մշակվել է մարդկության մեծ մտածողների՝ Կարլ Մարքսի և Ֆրիդրիխ Ենգելսի միջոցով:

Ամբողջ ուսմունքը Մարքսի անունով էլ կոչվում է:

Լենինիզմը, դա մարքսիզմի շարունակությունն է:

«Լենինիզմը, իմպերիալիզմի դարաշրջանի մարքսիզմն է: Ավելի ճիշտ, լենինիզմը պրոլետարական հեղափոխության տեսությունն ու գործնականն է ընդհանրապես և մասնավորապես պրոլետարիատի գիկոտաուրային՝ տեսությունն ու պրակտիկան:

Մարքսն ու Ենգելսն ապրել ու գործել են նախահեղափոխական շրջանում. (խոսքը պրոլետարական հեղափոխությունից մասին է). այն շրջանում, յերբ չկար դարացած իմպերիալիզմ, այն ժամանակաշրջանում, յերբ պրոլետարիատը դեռ հեղափոխությունից նախապատրաստման շրջանն էր ապրում, յերբ պրոլետարական հեղափոխությունը դեռ գործնական անխուսափելիություն չէր ներկայացնում:

Իսկ Լենինը, Մարքսի ու Ենգելսի աշակերտը, ապրել ու գործել է դարգացման հասած իմպերիալիզմի շրջա-

նում, ծավալվող պրոլետարական հեղափոխության շրջանում, յերբ պրոլետարական հեղափոխությունն արդեն ջախջախել էր բուրժուական դեմոկրատիային, հայթիժեղ յերկրում և խորհուրդների դարաշրջանի, պրոլետարական դեմոկրատիայի դարաշրջանի սկիզբ էր դրել:

Ահա թե ինչու «լենինիզմը մարքսիզմի շարունակությունն է»:

Լենինիզմի ուսումնասիրությունը յուրաքանչյուր գիտակից բանվորի հիմնական նպատակը պիտի լինի: Լենինիզմը բանվորներին ու գյուղացիներին սովորեցնում է պայքարել իրենց բազմաթիվ թշնամիների դեմ: Լենինիզմի դրոշակի տակ է դուրս գալիս համաշխարհային հեղափոխական պրոլետարիատը: Իմանալ և գիտակցել լենինիզմը, լինել գիտակից լենինյան, նշանակում է գտնվել կովի գաշտում, ամբողջապես գինված:

Կոմունիստական կուսակցության ուժը, ծանր պայմաններում, հաջողակ կերպով կառուցելու նրա կարողությունը՝ կոլլեկտիվ կերպով լենինյան մեթոդին տիրապետելու մեջ է կայանում:

Ուսումնասիրել մարքսիզմն ու լենինիզմը, ի հարկե հեշտ չէ: Հարկավոր է, լուրջ և մտածված վերաբերմունք: Բայց այդ դժվարին աշխատանքի արդյունքներն էլ շատ գնահատելի յեն:

Յեվ այսպես, ի՞նչ է հարկավոր, գիտակից լենինյան դառնալու համար: Ի՞նչ գրքեր պիտի կարդալ այս հարցի մասին: Այս մասին կան հատուկ դրացուցակներ. մենք կտանք մի քանի խորհուրդներ:

Լենինիզմն ուսումնասիրելու համար, ամենալավն է կարդալ, հենց իրեն Լենինին: Չպիտի բաժանել լենինիզմը կոմունիստական կուսակցության պատմությունից: Լենինիզմն ու բոլշևիզմը նույն բաներն են: Լենինիզմի պատմությունը, բոլշևիզմի պատմությունն է: Դրա համար, լենինիզմի տեսություն հետ միասին, պիտի ու-

ստմնասիրել Հ. Կ. Կ. պատմությունը: Հատուկ ուշադրություն պիտի դարձնել 1905 թ. դեպքերին, ուստի հոն առաջին հեղափոխությունը և Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը:

Վերջապես, անհրաժեշտ է խորը կերպով ծանոթանալ, թե ինչպես եր Լենինը պայքարում ու մերկացնում, բանվորական շարժման առաջին ներկայացուցիչների՝ դանազան «թեքումները», «անճշտությունները» և «սրբախները»: Սա անհրաժեշտ է, վորպեսզի ներկայիս բանվորությունը խուսափի անցյալի սխալներից:

Վերջապես, լինել լենինյան, նշանակում է, ակտիվ մասնակցություն ունենալ բանվոր դասակարգի պայքարում, պրոլետարական պետություն շինարարություն մեջ: Նա, ով կտրված է կենդանի իրականությունից, նա յերբեք չի հասկանա լենինիզմը, կենդանի ու հեղափոխական գործնականի ուսմունքը:

§ 4. ԻՆՔՆԱՋԱՐԳԱՅԻՄ ՅԵՎ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Ամեն մի բուրժուական գիտնական, ամեն մի ինտելիգենտ, վոր պարագում է իր գրասենյակում, բայց և յուր պարագում է ինքնազարգացմամբ: Բայց բանվոր դասակարգի ինքնազարգացումը հիմնական կերպով դանազանվում է նման ձևի աշխատանքից: Բանվորն ինքնազարգացմամբ պարագելիս, վոր մի բուրժուական մոտեցում էլ չանքր. միշտ ակտիվ մասնակցություն ունի նրանում, իշխանքում միշտ ստուգում է իր տնտեսական գիտելիքները: Բանվորը միշտ գիտությունը կապում է կյանքի հետ և դրանով այնպիսի հաջողությունների յ հասնում, վորոնք յերբեք չենին կարող լինել՝ գրասենյակային պարագումների դեպքում: Յենթադրենք վու ուսումնասիրում ես 1905 թ. հեղափոխությունը: Դրա համար կան

մի շարք համապատասխան գրքեր, վորոնց հետ ծանոթանալն անպայման անհրաժեշտ է: Բայց լավ է, այդ գրքերին ծանոթանալուց հետո, պարզել, թե 1905 թվին քու գործարանում կամ արհեստանոցում, քո քաղաքում կամ գյուղում ինչպես է կյանքն անցել, ի՞նչ է յեղել:

1905 թ. անցած գնացած բան է, վերցնենք մի ուրիշ ուրինակ: Ասենք, դու ուզում ես ուսումնասիրել խորհրդային սահմանադրությունը: Այստեղ, տեսականի և գործնականի կապն ավելի կարևոր է: Խորհրդային սահմանադրությունն այն հիմնական որենքն է, վորով կառավարվում է խորհրդային պետությունը: Դու պետք է վերցնես համապատասխան դասագրքեր, ասենք Ստուշկինի կամ Գուբովիչը և այդ գրքերի միջոցով ծանոթանա խորհրդային մարմիններին կառուցվածքին, խորհրդային ընտրական իրավունքին և այլն: Բայց դա քիչ է: Դու պետք է քո քաղաքի կամ գյուղի ընտրություններին ակտիվ մասնակցություն ունենաս: Դու ծանոթացիր, թե ինչ աշխատանք են կատարում ձեր գործադիր կոմիտեի բաժինները: Հետաքրքրվիր իմացիր. թե ինչպես եր ակտիվ բաժինները: Հետագայում կամ գլխավոր համեմատելով ներկայիս հետ, այն ժամանակ դու լավ կըմբռնես, թե ինչով է տարբերվում խորհրդային կառավարությունը բուրժուական կառավարությունից:

Ահա թե ինչ է նշանակում ինքնազարգացումը կապել իրականություն հետ:

Մի ուրիշ հարց ել կա. այդ այն է, վոր ինքնազարգացման միջոցով ձեռք բերած գիտելիքները պետք է կիրառել կյանքում, իրագործել աշխատանքի ընթացքում:

Այսպես, աշխատանքի գիտական կազմակերպման մասին շատ գրքեր կան: Վատ է այն մարդը, վոր այդ գրքերը կարդալով, իր արտադրության մեջ վորևե բան չի կարող լավացնել, բարելավել աշխատանքի կազմակերպումը:

Յեթե դու հետաքրքրվող դյուզացի յես՝ տանք ու-
զում ես իմանալ, թե ինչպես են ապրում գերմանական
դյուզացիք կամ ամերիկյան ֆերմերները և համապո-
տասխան գրքեր ես կարդում: Կարգալուց հետո, յեթե
չո տնտեսութեան մեջ չես ոգտագործում՝ ձեռք բերած
գիտելիքներդ, կնշանակե քո գիտելիքներն անտեղի կո-
րան, քո ինքնագարգացման աշխատանքները 75%-ով
գարգալ բաներ են:

Այսպիսով տեսանք, վոր ինքնագարգացումն ու ա-
մենորյա աշխատանքը սերտորեն կապված են իրար հետ:
Ամեն մի աշխատող հենց սրանից յերևելով է, վոր պիտի
սկսի ինքնագարգացմամբ պարապել:

§ 5. ԻՆՔՆԱՋԱՐԳԱՅՄԱՍԻ ՊԱՐԱՊԵԼՆ ԱՄԵՆԱՄԵԾ
ԲԱՎԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆ Ե

Մենք արդեն գիտենք, թե բանվորի ու դյուզացու
համար, ինչ հսկայական նշանակութիւն ունի ինքնա-
գարգացումը:

Պիտի ասել, վոր ինքնագարգացման աշխատանքը
պարապողին անասելի բավականութիւն է պատճառում:
Սա բացատրվում է հենց ինքնագարգացման մեթոդով
(յեղանակ):

Պարզենք:

Հիմնական տարբերութիւնն ինքնագարգացման և
դպրոցական պարապմունքի մեջ, դա ինքնուրույնու-
թիւնն է: Ինքնագարգացող մարդը ստեղծագործող և
նա ուրիշի վորոճածը չի յուրացնում. նա ամեն ինչի մո-
տենում է պայքարողի, նվաճողի մատուցութեամբ:

Նրա առաջ շատ արդելքներ կան, հաճախ նրանց հաղ-
թահարելը շատ դժվար է լինում: Այ, հենց այս ձևով
ձեռք բերած հաղթութիւնը շատ թանկ է և մեծ բավա-
կանութիւն է պատճառում:

Վերջենք վորք յերեխայի սրինակը:

Ահա, ավեք նրան մի թանկագին, լավ խաղալիք.
թող մեկն ել, շատ հասարակն, ինքը չինի: Անկասկած,
յերկրորդ հասարակ, պարզ խաղալիքը, վոր ինքն է չի-
նել, ավելի մեծ բավականութիւն կպատճառի յերեխա-
յին: Նույնը վերաբերում է նաև հասակավորներին:

Աշխատելով գրքի վրա ինքնուրույն կերպով, ամենքը
մեծ բավականութիւն են զգում, ամեն մարդու կյանք
դառնում է բովանդակալի. և վորքան շատ է նա աշխա-
տում, այնքան ավելի արագ ու թափով է աճում՝ նրա մեջ
ուսման սերն ու սովորելու անհագ ծարավը:

Բերենք մի քաղվածք հանգուցյալ Գ. Վ. Պլեխանովի
նամակից, վոր գրել էր իր քրոջը: Այս նամակից յերևում
է, վոր քույրը—Կլավդիա Վալենտինովնա Պլեխանով
դանգաժել էր յեղբորը, վոր կյանքից դժգոհ է, վոր ի-
րեն մեջ նույնիսկ ինքնասպանութեան միտք է առաջա-
ցել: Գ. Վ. Պլեխանովը հետևյալ պատասխանն է գրում.
«Յեթե քեզ ծանր ես զգում, սիրելի Կլավդիա, միայն
մի խորհուրդ կարող եմ տալ՝ սովորի՛ր, կարդա՛. յեթե
քեզ հետաքրքրի լուրջ ընթերցանութիւնը, դու անմի-
ջապես յերջանիկ կդառնաս: Անգամ Չերնիշևսկին գեղե-
ցիկ կերպով գրել է. «Չարգացած մարդն այնքան շատ
բավականութիւններ ունի»: Հավատա, վոր սա ֆրազ
չէ»:

Հանգուցյալ Պլեխանովի և Չերնիշևսկու խոսքերին
պիտի լսել. պիտի միայն մի բան լավ հիշել—այն, վոր
դիտութիւնն առանց կյանքում գործադրելու, անմիա-
բան է: Յեզ ամենամեծ «բավականութիւնը» այն ժամա-
նակ է լինում, յերբ հաջողվում է գրքերից սովորածն
սպասգործել գործնական կյանքում:

ԳԼՈՒԽ ՅԵՐԿՐՈՐԴ

ԻՆՔՆԱԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ

§ 6. ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՈՒ ԿՈՂԼԵԿՏԻՎ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Յերկու կերպ կարելի չէ ինքնազարգացմամբ պարտապել. մենակ, անհատաբար և կամ կոլլեկտիվ կերպով, խմբակում, միասին: Կան պայմաններ, վոր բնավ թույլ չեն տալիս կոլլեկտիվ պարապել: Գործով ծանրարեւոնրված ես, ժամանակ չկա. շատ-շատ, յեթե պարապող մարդ ես, մի ժամ «թողնում ես», մի քանի յերես կարդում և պրծավ: Այսպիսի պայմաններում, կարելի չէ յերազել խմբակային պարապմունքների մասին: Պարզ և, վոր նման պայմաններում, խոսք կարող ե լինել, միայն անհատական պարապմունքների մասին:

Կամ մի ուրիշ որինակ. ասենք, յես ընկել եմ մի ենպիսի հեռավոր շրջան, վոր բոլորովին հնար չկա չփվել ինքնազարգացմամբ պարապողների հետ: Այսպիսի դեպքում նույնպես, միակ ճարն առանձին պարապելն ե: Բերենք յերրորդ որինակը. յես «թափառական» կյանք եմ վարում, ասենք՝ հրահանգիչ կամ գործակալ եմ: Այսպիսի դեպքում նույնպես խմբակում չեմ կարող աշխատել:

Մնացած բոլոր դեպքերում, խմբական, կոլլեկտիվ ինքնազարգացումը միանգամայն կիրառելի չէ: Յեվ ոչտք ե ասել, վոր խմբակում պարապելը, անհատականի հետ համեմատած շատ առավելություններ ունի:

Խմբակային աշխատանքի հիմնական առավելությունը, դա այն կարգ ու կանոնն և, վոր կա ամեն մի

խմբակում: Բացատրենք: Յերբ յես մենակ եմ աշխատում, ինձ մոտ չկա այն շարժիչը, այն ուժը, վորը հաղթում ե յերկար նստած աշխատել, լինել ճշտապահ և պահանջկոտ դեպի ինձ. կարճ ասած, ինձ մոտ բացակայում ե կամքի ուժը, վճռական կերպով, ծրագրած աշխատանքը կատարելու: Սա ամենամեծ չարիքն և, անհատական աշխատանքի դեպքում:

Վորեւե բանվոր, վոր չի ընտելացել կարգալու, հենց վոր փորձում ե գիրք կարդալ, հանդիպում ե մի շարք սրգելքների:

Գրքի ծանր և չոր լեզուն, հոգնեցնում և «ձանձրացրնում ե». կարգալու սերը կորչում ե, և ընթերցողը, մի քանի պարապմունքից հետո, թողնում ե պարապելը: Կամ այսպես ել ե լինում. պարապմունքները լավ են ընթանում, բայց ինչ վոր կողմնակի բաներ խանգարում են և ստիպում ընթերցանությունն այսորվանից վաղը դրել և վերջի վերջն բան չի գուրս դալիս: Այդպես չէ խմբակում. ենտելի աշխատանքը մարդուն դիսցիպլինայի յե յենթարկում: Տեսնում ես թե ինչպես են ընկերներդ աշխատում, յեռանդի յես գալիս, քո մեջ առաջանում ե պատասխանատվության զգացում. վերջապես դու ստիպված ես յենթարկվել խմբակի կանոններին ու դիսցիպլինային: Յես այսոր ցանկանում եմ կինո գնալ, բայց վաղն իմ գեկուցումն ե խմբակում, ուրեմն ստիպված եմ՝ նստել ու պարապել: Այսոր յես «տրամադրություն» չունեմ աշխատելու, բայց ինձ սպասում են ընկերներս, ամոթ ե խմբակի պարապմունքից փախչել և ահա յես շտապում եմ խմբակի պարապմունքին: Այսպիսով, խմբակային, կոլլեկտիվ ինքնազարգացումն առաջացնում ե մի շարք այնպիսի խթաններ, վոր չեն կարող չլինել, անհատական պարապմունքների ընթացքում:

Կոլլեկտիվ ինքնազարգացման մյուս առավելությունը նրա մեթոդն ե՝ իրագործման յեղանակը: Յերբ յես

մենակ եմ աշխատում, դժվար է ինձ ստուգել: Հաճախ աշխարհի հարցեր են տնկվում առաջդ, վոր պատասխան չես գտնում: Հաճախ ել, ցանկանում ես վիճել ուրիշի հետ, լսել նրա կարծիքը: Այս բոլորը հնարավոր է, միայն խմբակային պարապմունքների ժամանակ: Հենց այս նպատակն էլ ունեն խմբակները: Յեւ վերջապես ինքնուաների կոլլեկտիվն ունի մի շարք տեխնիքական առարկայություններ: զբանք են՝ միասնաբար գիրք և գրենա-կան պիտույքներ առնելը, կոլլեկտիվ կերպով գրադարա-նին բաժանորդագրվելը և այլն:

Ահա կոլլեկտիվ պարապմունքի առավելություն-ները:

§ 7. ԻՆՉՊԵՍ ՊԻՏԻ ԱՇԽԱՏԻ ՄԵՆԱԿ ՊԱՐԱՊՈՂԸ

Ամենից առաջ, պետք է պարապմունքների ծրագիր կազմել: Այս ծրագրին անպայման պիտի ճշգրիտ կերպով հետևել: Ապա պետք է ունենալ՝ զրքեր, տետրակներ, մատիտ, աշխարհագրական փոքրիկ քարտեզ և բառա-րան: Սրանից հետո, ինքնուան աշխատանքի պիտի անց-նի: Գիրքը կարդա և կարդացածը մշակի: Ինքնուանը շա-բուանակ պետք է ստուգի, թե այս կամ այն հարցը վորչապե-ն յուրացրել: Յենթադրենք գիրքը կարդացիր և քեզ թը-վում է, ինչ վոր գրված է, հասկացար: Մի ժամից հետո, վեճի յես բռնվում ընկերոջդ հետ, հենց նույն հարցերի մասին և տեսնում ես, վոր բոլորովին չես կարողանում առարկել, չգիտես ինչ պատասխանել քեզ հետ վիճողին կամ զրուցողին: Նշանակում է, կարելի չէ գիրքը հասկա-նալ, բայց չյուրացնել, չհիշել: Իսկ սա նշանակում է, վոր դուք անտեղի եք կարդացել: Այնպես պիտի կարդալ, վոր կարդացածը տպավորվի քո գիտակցության մեջ, հարբա-տացնի գիտակցությունդ, սովորեցնի մտածել ու դատել: Այս նպատակով է, վոր դպրոցում ստուգում են կառու-րում: ուսուցիչն իր աշակերտին հարցեր է տալիս:

Քո «ստուգումն» ել նրանում է կայանում, վոր դու պիտի պատասխանես զրքի «ստուգիչ հարցերին», կամ յեթե դրանք չկան, ինքդ աշխարհի հարցեր դնես և մշա-կես: Ստուգման նպատակով, վորոչ նյութերի մասին, կարելի չէ գեկուցումներ գրել, յեթե թվաբանությունից է, խնդիրներ լուծել և այլն:

Յերկորդ անելիքը պիտի լինի, կարդացածի կոնյու-պեկտը կազմել: Վորեն գիրք կոնսպեկտի վերածել, նշա-նակում է, ավելի հիմնավոր անցնել այդ գիրքը:

Վերջապես յերրորդ դրությունը, դա անցած տեսա-կան նյութերի դործնականի հետ կապելն է, ոգտագոր-ծելը: Այս մասին մենք արդեն խոսել ենք § 4-ում:

Ահա սրանք են մենակ ինքնադարգացմամբ պարու-պողի աշխատանքների հիմնական մեթոդները:

§ 8. ԻՆՔՆԱԶԱՐԴԱՅՄԱՆ ԽՄԲԱԿՆԵՐ

Խմբային աշխատանքն այլ է: Խմբակում կոլլեկտիվ մշակման ու քննության է յենթարկվում գիրքը: Այսպես. խմբակի անդամներից մեկը, բարձր ձայնով, կարդում է. ապա սկսվում է վիճարանություն: Հաճախ, խմբակի անդամները միասնաբար կարդացածի կոնսպեկտն են կազմում կամ պատասխանում են ստուգման հարցերին:

Յեթե խմբակի անդամները լավ գրագետ են, նրանք կարող են գեկուցումներ կարդալ և ապա քննադատել, ուղղել գեկուցումը: Ինքնադարգացման խմբակը կարող է կողմակերպել եքսկուրսիաներ և դործնական պարապ-մունքներ, վորպեսզի լավ յուրացնեն նյութը: Յեթե վո-րեն ինքնադարգացման խմբակ գնա քաղաք կամ այլ տեղ ծանոթանալու այս կամ այն հարցին, նրան անպայման կթույլատրեն տեսնել թանգարանները, ծանոթանալ տը-դյունաբերության, խորհրդային մարմինների հետ և տ-մեն ինչ կրացատրվի: Ինքնադարգացման խմբակներում անհրաժեշտ է կարդալ՝ լրագրեր և ժուրնալներ: Ամեն

մարդ, իր միջոցներով չի կարող լրագիր կամ ամսաթերթ ստանալ: Իսկ միասնաբար միշտ կարելի չէ: Անհրաժեշտ է խմբակում լրագիր և թերթեր կարդալ, վորպեսզի խրմբակի աշխատանքը սերտորեն կապվի ընթացիկ կյանքի հետ:

Ինքնագարգացման խմբակներն ակտիվ մասնակցութուն պիտի ունենան ակումբային աշխատանքներին, պատի լրագրերին և այլն: Ինքնագարգացման խմբակի բոլոր անդամները շարունակ և ամեն տեղ ագիտացիա պետք է մղեն, բանվորներին ու գյուղացիներին համագեն, ինքնագարգացման խմբակներ կազմակերպել և միացրլալ ջանքերով ուսում ու գիտութուն սովորել: Այստեղից պարզ է, վոր խմբակային, կոլլեկտիվ աշխատանքներն անկասկած ավելի ոգրտավետ են, քան անհատականներ:

§ 9. ԻՆՔՆԱԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՀԱՄԱԻՐԱԾ ՄԵԹՈԴԸ

Այն դեպքում, յերբ անհատական ինքնագարգացումը կապվում է, համաձայնեցվում՝ կոլլեկտիվ, խմբակային պարապմունքների հետ, այդ ձևի աշխատանքը կոչվում է համագրած (համակցած) մեթոդ:

Յենթադրենք յես ցանկանում եմ քաղզրագիտութուն ուսումնասիրել: Ահա, մի քանի ընկերներ նույնպես ցանկանում են քաղզրագիտութուն ուսումնասիրել. այսպես հավաքվում են 4—5 հոգի և խմբակ ենք կազմում: Վորոշում ենք, վոր և՛ տանը պիտի աշխատենք և՛ խմբակում: Ծրագիր են կազմում, ապա նյութը բաժանում ընկերների մեջ և հանձնարարում՝ տանը պատրաստվել: Վորոշ ժամանակից հետո, ընկերները պատրաստի, կոնսպեկտները ձեռքներին, գալիս են խմբակի ժողովին և զեկուցում. մնացած ընկերները՝ լրացնում են, վիճում և այսպես խմբովին յուրացնում են նյութը:

Այսպես ել շարունակվում են աշխատանքները: Հա-

նախ հակառակն ել են անում: Խմբակում կարգում են ամբողջ գիրքը, կոլլեկտիվ կերպով քննում, մշակում նյութը ապա, հետո միայն, հանձնարարում են խրմբակի անդամներին՝ տանը, անհատաբար, կարգալ ու մշակել նյութը: Մեր համոզումով, այս մեթոդը, վոր կոչվում է «համագրած մեթոդ», ամենահաջողն է: Նրա մեջ կա անհատական պարապմունքի բոլոր լավ կողմերն ու խմբակայինն աշխատանքը: Սրանից է, վոր ամենամեծ արդյունքն է ստացվում:

§ 10. ԲԱՅԱԿԱՅՈՒԹՅԱՄԻ ՍՈՎՈՐԵԼԸ

Ինքնագարգացման ձևերից մեկն ել բացակայութամբ սովորելն է: Ինքնագարգացման աշխատանքները ժամանակ սովորողն աշխատում է առանց զեկավարի: Իսկ բացակա ուսուցման մեթոդով աշխատելիս, զեկավար անպայման կա: Ղեկավարում է ընդհանրապես կրթական հիմնարկին կից—բյուրոն, վորը կապվում է ինքնագարգացմամբ պարապող անհատների կամ խմբակների հետ և գրավոր կերպով զեկավարում է նրանց աշխատանքը: Այ, այսպես է լինում: Հայտարարութուն է լինում, վոր այսինչ հարցի մասին բացակա ուսուցման կուրսեր են բացվում: Ով ցանկանում, գրվում է: Այդ կուրսերի բյուրոյից ամեն մի գրված մարդ ստանում է վորոշ հրահանգներ. այսինքն՝ այսինչ աշխատանքն այսքան ժամանակամիջոցում պիտի կատարել: Վորոշված ժամանակի ընթացքում, նա պիտի կատարի այդ «դասը»՝ գրքեր կարդա, զեկուցում պատրաստի, ստուգման հարցերին պատասխանի և այլն: Այս բոլորը նա ուղարկում է կուրսերը և ցուցմունքներ է ստանում: Այս ձևի պարապմունքները շատ տարածված են արտասահմանում. վերմունքները շատ տարածված են արտասահմանում. վերմունքները շատ տարածված են արտասահմանում: Այսպիսի բացակա ուսուցման (заочное обучение) կուրսեր կան՝ ինքնագարգացման համառուտական կոմիտիային

կից, Արհմիությունների Համամիութենական կենտ-
րոնի կից և չափ կրթական հիմնարկներում:

Ամեն մի բանվոր և գյուղացի, վորտեղ ել նա ապրե-
լիս լինի, նա կարող է հետաքրքրվել, կապվել ինքնագար-
գացման բացակա ուսուցման կուրսերի հետ և նրանց ղե-
կավարությամբ ուսումնասիրել իրեն հետաքրքրող
հարցերը:

ԳԼՈՒԽ ՅԵՐՐՈՐԴ

ԻՆՔՆԱԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԽՄԲԱԿՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄՆ
ՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

§ 11. ՎՈՐՏԵՂ ՅԵՎ ԻՆԶՊԵՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼ ԻՆՔՆԱ- ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԽՄԲԱԿՆԵՐ

Ինքնագարգացման խմբակներ պիտի կազմակերպել,
առաջին հերթին, բանակում բնակվող կից:

Ակումբների վարչութիւնները միշտ սիրով կընդա-
ստանան ձեր ցանկութեանը: Խմբակներ կարելի չէ կազմա-
կերպել նաև գրադարանին կից: Վերջապես, գյուղերում,
ինքնագարգացման խմբակներ կարելի չէ կազմակերպել
խրճիթ-ընթերցարաններին կից:

Քանի՞ հոգի պիտի լինի, վոր խմբակը կազմակերպ-
վի: Ճշգրիտ թիվ գիշար ե ասել: Ամենալավ խմբակը,
մեր կարծիքով, կարելի չէ 5—10 հոգուց կազմել:

Հիմա հարց ե առաջանում. ի՞նչպէս սկսել խմբակի
կազմակերպումը:

Յերբ յերկու հոգի ճարվել են, նրանք համաձայնու-
թեան յեն գալիս և ետպիտի մի հայտարարութիւն են առ-
ելու:

Ով ցանկանում ե ինքնագարգացման խմբակում
պարապել, թող հունվարի 10-ին յերեկոյան ժամը
7-ին, գա ակումբի № 7 սենյակը:

Առիթմաճեղճող խմբակ.

Եւման հայտարարութիւններ կարելի չէ գրել նաև
պատի թերթերում. կարելի չէ հայտարարել՝ ընդհ. ժո-

դովներում, ներկայացում—հանգեսներից առաջ և այլն:

Յեթե նշանակված ժամին, նույնիսկ 5 մարդ հավաքվի պիտի ժողովը բանալ: Այդ ժողովը կազմակերպչական բնույթ է կրում. այդտեղ մշակվում է պարապմունքների պլանը: Ցանկալի չէ, առաջին ժողովին հրավիրել, գործին տեղյակ ընկերոջ: Առաջին ժողովում է նույնպես, վոր պիտի ընտրել՝ խմբակի քարտուղար, վորի պարտականությունն է լինելու՝ պարապմունքների արձանագրությունները գրել, հաճախումների հաշվեհաճում կատարել և բոլոր նյութերը պահել:

§ 12. ԽՄԲԱԿԻ ԿԱԶՄԸ

Ո՞վ կարող է խմբակի անդամ լինել:

—Ամեն մի բանվոր, գյուղացի կամ ծառայող, վոր կարգալից գրել գիտե: Գրագիտությունը միակ պայմանն է խմբակի մեջ ընդունվելու: Գրագիտություն ասելով, չպիտի հասկանալ՝ անսխալ և ճիշտ կերպով, գրավոր, իրեն մտքերն արտահայտելը. դա բավական զգալի բան է. հենց խմբակում կարելի չէ այդ բանը սովորել:

Խմբակին անդամագրվողներին պահանջվում է միայն գրաճանաչ լինել, գրել կարգալից խմբակում: Այսպես Դ. Բեմն, ինքնազարգացման առաջին պահանջը գրագետ լինելն է:

Յերկրորդ հարցը դա խմբակի միատարրությունն է: Շատ վտանգավոր է, յեթե խմբակի անդամներից մեկը շատ գիտե, մյուսը քիչ կամ վոչինչ: Այսպես. յեթե խմբակի անդամներից մեկը վոչ մի գիրք չի կարդացել, վոչինչ չգիտե, իսկ մյուսն ավարտել է կուսակցական յերկրորդ աստիճանի դպրոցը, այդպիսի խմբակից բան չի գուրս դա:

Խմբակները կազմակերպելիս պիտի աշխատել, վոր մասնակցողները նույն վորակի ու պատրաստություն տեր լինեն: Իհարկե, բացարձակապես մի աստիճանի վոր

կանգնած մարդիկ ճարելն անհնարին է, բայց բոլորովին էլ զգալի չէ մոտավորապես նույն պատրաստություն ունեցող մարդիկ գտնել:

§ 13. ԽՄԲԱԿԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ

Միքանի խոսք խմբակի քարտուղարի մասին:

Առաջին կազմակերպչական ժողովում, ընտրվում է խմբակի քարտուղար: Քարտուղարն է, վոր կապ է հաստատում՝ կուսակցական և արհեստակցական մարմինների հետ, գրքեր, գրենական պիտույքներ է գնում, արձանագրությունները գրում, հաճախումների հաշվեհաճումն է կատարում և այլն:

Տեսնում եք, քարտուղարի գործն այնքան էլ հեշտ չէ. պիտի ընտրել՝ յեռանդուն, գործունյա և վոր գլխավորն է, միանգամայն գրագետ մարդ: Վատ քարտուղարը կարող է խմբակի ամբողջ աշխատանքը քայքայել, այն ինչ լավ կազմակերպչից շատ բան է կախված: Յեթե խմբակների անդամները լրիվ գրագետ են, կարելի չէ կարճ ժամանակամիջոցում նոր քարտուղարներ ընտրել, վորպեսզի փոփոխվեն և աշխատանքի քաշվեն շատ ընկերներ:

Պարապմունքների ժամանակ պիտի ընտրել նաև նախագահ:

§ 14. ԽՄԲԱԿԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Արդյոք կարիք կա՞ արձանագրության. ավելորդ ձևականություն չէ այդ:

—Արձանագրությունները մեծ նշանակություն ունեն. նրանց միջոցով խմբակի աշխատանքը վորոշ սխառն մի յե յենթարկվում, կազմակերպչական ճիշտ հունի մեջ է դրվում: Հենց պարապմունքի սկզբում, խմբակը լսում է իր նախկին պարապմունքի արձանագրությունը, լավ

հիշում է այն յեզրակացություններն ու այն ամենն ինչ ինքը յուրացրել է: Հաճախ արձանագրության այս ու այն կետի առթիվ կարող են վիճարանություններ ծագել. ուրեմն տեսնում եք, վոր արձանագրությունը կարեւոր բան է, խմբակային պարապմունքների մի մասն է:

Բացի դրանից, արձանագրություն կազմելը մեծ ոգու է տալիս այն ընկերոջը, ով կատարում է այդ աշխատանքը. նա վոչ միայն սովորում է իր մտքերը ձևակերպել, այլև նորից կրկնում է, վորո՞՞նում անցած նյութը:

Ահա նայեք ներքևում բերված որինակելի արձանագրությանը. աջ կողմի «լսեցին» մասը, կարծեք թե խրմբակի պարապմունքի, բոլոր խոսակցությունների ու յեզրակացությունների կոնսպեկտն է: Իհարկե եղալիս արձանագրություն կազմելն այնքան ել հեշտ չէ, բայց մենք մի քանի անգամ ասել յենք, վոր ինքնազարգացման ու աշխատանքների դժվարությունները պակասում են հաջողությամբ:

Ահա որինակը մի արձանագրության.

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ № 4

«Տոմսկու» անվան ակումբին կից ինքնազարգացման խմբակի: 1926 թ. սեպտեմբերի 20-ին.

Ներկա յեյին խմբակի անդամներ՝

Հովհաննես Մանուկյան.

Արամ Գասպարյան.

Շողիկ Ավետիսյան.

Գաբիկ Ռշտունի.

Սերիկ Հակվորյան.

Նախագահ— Արամ Գասպարյան.

քարտուղար— Սերիկ Հակվորյան.

Լ Ս Ե Ց Ի Ն

Վ Ո Ր Ո Շ Ե Ց Ի Ն

Ընկ. Հովհաննես Մանուկյանը 1. Ուսուցիստական ու գիտաբարձրաձայն կարգաց Ն. Բա- կան սոցիալիզմի տարբերու-

տությունի «Ռուսաստանի սոց-դեմոկրատիայի պատմությունը». հրատարակութ. «Մոսկովսկ. Բարոյի», 1922 թ:

Ընթերցումից հետո տեղի ունեցան վիճարանություններ:

1. Ընկ. Գաբիկ Ռշտունին պատմում էր, վոր չպարզվեց մինչև Մարքսը չեղած սոցիալիզմի և Մարքսի ու Ենգելսի սոցիալիզմի տարբերությունը:

2. Շողիկ Ավետիսյանը հայտնեց, վոր իրեն չպարզվեց 1-ին Խառնարանի տնկումը:

3. Ընկ. Մանուկյանը պնդում էր, վոր այդ հարցերին Բատուրինի գիրքը լրիվ պատասխան է տալիս:

4. Մինչև Մարքսը չեղած սոցիալիզմը պրոլետարիատի սոցիալիզմը չէր, հույսը դրել էր հարուստ դասակարգին համոզելով մի բան անել:

Թյունը նրանումն է, վոր ուսուցիչները ցնորամիտ, տիրուղ դասակարգերին դիմողներ ելին, այնինչ Մարքսի ու Ենգելսի սոցիալիզմը գիտական էր, բան-վոր դասակարգի վրա չէր հենվում:

2. Միջազգային կոմունիստական կուսակցության առաջին հիմնաքարը, դա կոմունիստների միությունն էր: Այդ միությունը կարճ կյանք ունեցավ, վորովհետև վրա հասավ ռեակցիան 1848 թ. հեղափոխությունից հետո:

3. Ավելի մեծ գեր խաղաց «Բանվորների Միջազգային Ընկերությունը», 1-ին Խառնարանի տնկումը:

4. Առաջին Խառնարանի տնկումը քաջալովեց մի կողմից ռեակցիայի հարվածներից (Փարիզի կոմունայի տապալումից հետո) մյուս կողմից ներքին տարաձայնություններից:

Ժողովի նախագահ (ստորագրություն)
Ժողովի քարտուղար (ստորագրություն)

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԻՆՔՆԱԳԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԻՄՔԸ ԾՐԱԳՐՎԱԾ ԱՇԽԱ-
ՏԱՆՔՆ Ե

§ 15. ԾՐԱԳՐԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒ-
ԹՅՈՒՆԸ

Ինքնագարգացման գլխավոր աշխատանքը ծրագիր կազմելն է։ Այսինքն ամեն մարդ ել, վոր մեկ-մեկ գիրք ե կարդում, փաստապես պարապում ե ինքնագարգացմամբ։ Բայց նրա ինքնագարգացումը կրում ե տարրերային ու անկազմակերպ բնավորութուն։ Իսկական, գիտակցական ինքնագարգացումը մի աշխատանք ե, վոր կատարվում ե վորոշ ծրագրով։ Ինքնագարգացման խրամակի անդամը, հենց սկզբի որից, գիտե թե ինչ ե իր նպատակը, ինչ ե ցանկանում սովորել, վորտեղից պիտի սկսի ուր գնա, ինչ գրքերի հետ պիտի դործ ունենա. վերջապես նա գիտե, թե կանոնավոր կերպով վոր որերը պիտի պարապի, վորքան ժամանակից հետո կհասնի իր նպատակին։ Ահա այսպես, ինքնագարգացման խմբակում ամեն ինչ պիտի բղխե ծրագրից, ամեն ինչ պիտի տարվի չափված ու ձևաված։

§ 16. ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՈԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԱՐՅԸ

Բանավորական ու գյուղացիական մասնաների համար, ժամանակի կազմակերպման հարցը բավական սուր հարց ե։

Հոկտեմբերը տվեց ութժամյա բանվորական որ, բանվոր դասակարգին տրամադրեց բավականին ժամանակ, վոր նա կարող ե ոգտագործել գիտակից բավականության ե ինքնագարգացման համար։

Միաժամանակ հեղափոխությունը բանվորի ու գյուղացու վրա մի շարք պարտականություններ դրեց։ Յուրաքանչյուր գիտակից աշխատավոր, այս կամ այն կերպ, ակտիվ մասնակցություն ունի հասարակական կյանքին՝ խորհրդի անդամ ե, կատարում ե՝ կուսակցական, արհեստակցական, կոմսոմոլիստական պարտականություններ ե այլն։

Շարաթվա մեջ, հաճախ մի քանի ժողով ե լինում։ Կարծես թե ինքնագարգացման համար շատ քիչ ժամանակ ե մնում։

Սա հարգելի պատճառ ե. բայց կա ե մի այլ բան, դա մեր անկույտութեանն է. դա մեր աշխատանքի անկազմակերպվածությունն է։ Դա՝ մեր անճշտադահությունն ե, անտեղի կորցրած մարդկային աշխատանքը չափստելը։ Չեք վիճի յեթե տեսնեք, վոր ամեն մեկիս որեկան առնվազն յերկու-յերեք ժամն անտեղի յե կորչում։

Որինակներ բերենք։ Հայտարարված ե, վոր կինոն սկսվում ե յերեկ. ժ. 6-ին, տոմս եք առնում, ներս գնում, սպասում եք, սպասում, պարզվում ե, վոր կինոն սկսում ե միայն 7-ին։ Մի ժամ կորավ։ Այդքան ժամանակում կարելի յեր փոքրիկ, բայց արժեքավոր մի բան կարգալ։ Այսպես շատ որինակներ կարելի յե բերել։ Այսպիսի բաների պատճառով ե, վոր շատ րնկերներ, գանդառվում են, վոր ժամանակ չունեն։

— Ի՞նչ անել։

— Պետք ե, ամեն բան կարգավորել, չափու սահմանի մեջ գնել, ժամանակի բյուզե կազմել։

Ժամանակ միշտ կգտնեք. պարզեք, թե շաբաթվա ընթացքում քանի ժամ եք անտեղի կորցնում (այդպիսի ժամեր շատ կգտնեք):

Յեթե նույն իսկ քիչ լինի այդպիսի ժամերի թիվը, հրաժարվեք մի քանի բավականություններից, ժամանակ անտեսեք և կանոնավորաբար ինքնազարգացմամբ պաշտպանեք:

Յենթադրենք դուք պարզեցիք, վոր շաբաթվա ընթացքում 12 ժամ ինքնազարգացմամբ կարող եք պարտապետվել:

Անմիջապես կազմեք ձեր պարտապետվածքների ժամերի դասավորումը:

Ասենք դասավորեցիք ժամերն այսպես.

Յ Ո Ւ Յ Ա Կ

Յերկուշաբթի	պարապել	8—10	յերկուշան
Յերեքշաբթի	»	6—7	»
Չորեքշաբթի	»	8—9	առավոտյան
Շաբաթ	»	10—10 ¹ / ₂	յերեկոյան
Կիրակի	»	12—2	ցերեկվա

Այս ցուցակը կպցրեք պատին և ինչ ել ուզում ե լինի անպայման իրագործեք: Այդ ցուցակը ձեզ համար մի պարտադիր վորոշում, մի պաշտոնական պարտականություն պիտի լինի:

Յեվ այդպիսով, մի ամսից, ձեր աշխատանքները կդառնան սովորական և առաջ կընթանան: Դուք ել չեք նկատի, թե ինչպես փոխվեցիք՝ ճշտապահ ու պարապող մարդ դառաք:

Իսկ այդ բանը խոշոր հաղթանակ է:

§ 17. ՊԱՐԱՊԱՐՈՒՆՔՆԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

—Ի՞նչ ե պարապմունքների ծրագիրը.

—Ծրագիր ասելով պիտի հասկանալ, ճիշտ կերպով պարզել այն բոլորը ինչ պիտի ուսումնասիրել:

Յենթադրենք յես ուզում եմ քաղցրագիտություն ուսումնասիրել: Կնշանակի, յես նախորոք պիտի նշանակեմ, թե քաղցրագիտություն վոր հարցերին պիտի համապատասխան ուշադրություն դարձնեմ, դրա համար ի՞նչ ձևեր կան պիտի գտնել, ի՞նչ եքսկուրսիաներ պիտի կատարել: Սրա համար շատ միջոցներ կան: Առաջին և ամենահարմար միջոցը, դա արդեն պատրաստի ծրագրերին դիմելն է: Համարյա թե ամեն բանի մասին «Помощь самообразование» ժուրնալում կարելի յե ծրագրեր գտնել:

Բացի սրանից, յերկրորդ միջոցը, վորեւ իմացող բնկերից խորհուրդ հարցնելն է, կամ նրա ողնությունը ձրագրերը կազմելը: Ավելի լավ է դիմել, վոր թե անհատների, այլ կազմակերպությունների. այսպես՝ քաղցրագիտության, ագիտ-բաժնին, արհմիություն կուլտ-բաժնին. բոլորն ընկերաբար ամեն ինչ կասեն: Վերջապես պարապմունքների ծրագիր կարելի յե կազմել ինքնուրույն: Սա այնքան ել դժվար չէ: Դրա համար, նախապես մի գիրք պետք է կարդալ, մշակել այդ նյութը, ապա հետազոտանելիքների ծրագիր կազմել: Յենթադրենք յես կարդացի Պ. Մ. Կերթենցեի «Լենինիզմ» գիրքը: Սրա հիման վրա, արդեն կարելի յե կազմել հետազոտանելիքների ծրագիրը: Կերթենցեի գիրքը բաժանվում և հետևյալ 12 գլխերի:

1. գլուխ Պատմական գրությունը.
2. » Լենինիզմի վորոշ տարրերը.
3. » Պայքար ուղղորդությունից մի դեմ.
4. » Բոլշևիզմն առաջին հեղափոխություն ժամանակ.
5. » Կուսակցություն կազմակերպումը.
6. » Գյուղացիությունը և հեղափոխությունը.

7. » Լենինիզմի գործելակերպը.
8. » 2-րդ Ինտերնացիոնալից—Կոմիտեներն.
9. » Ազգային հարցը.
10. » Պրոլետարիատը և պետութիւնը.
11. » Խորհրդային Միութեան կազմակերպումը.
12. » Լենինիզմը և արոցկիզմը.

Ահա այս վերնագրերն իմ առաջ են, յետ կարգացելուս գիրքը հարց և ծագում, յետ բավականին ծանոթ եմ Լենինին:

— Վոչ.

Լենինի կենսագրութիւնն ինձ բոլորովին անծանոթ է. նույնպէս քիչ բան գիտեմ Կոմունիստական Կուսակցութեան մասին. այն կուսակցութեան, Վորի հետ այնպէս սերտորեն կապված է մեծ ղեկավարի կյանքն ու պայքարը:

Այս հարցերին անհրաժեշտ է լավ ծանոթանալ: Յետ վերջնում եմ գրացուցակը (կամ ընկերներէց իմանում) և վերջում Լենինի կենսագրութեան մասին կարգաւ Լիննայի—Լենինի կյանքն ու գործունեութիւնը:

Իսկ կուսակցութեան պատմութիւնից Շելավինի կամ Զինովի գիրքը:

Ահա այս յերկու գրքերն եւ յետ պետք է մտցնեմ իմ պարապմունքների ծրագրի մեջ: Դրանք եւ կարգաւուց հետո, յետ վերջում եմ ուսումնասիրել Լենինի յերկերը: Դրանցից մի մասը հայերէն կա. ծրագիր եմ կազմում ու սկսում կարգաւ այդ գրքերը:

§ 18. ՊԱՐԱՊԻՆՔՆԵՐԻ ՀՈՒՇԱՏԵՏՐ

Արդեն գիտենք, Վոր ինքնագարգացման խմբակին անհրաժեշտ է պարապմունքների արձանագրութիւններ գրել: Հենց գրա նման, ինքնուսն եւ պետք է հուշատետր

ուեննա: Այդ հուշատետրի մեջ պետք է գրել ամենորայ պարապմունքների արգյունքները: Ի՞նչ և արված այսօր. Վոր գրքի, Վոր յերեսներն են մշակվել. ինչ հարցեր ենացին չպարզված: Այս բոլոր հարցերին հուշատետրում, պիտի գրվել՝ սեղմ և կարճ պատասխան: Սա շատ կարեւոր բան կսովորեցնի քեզ:

ԳԼՈՒԽ ՀԱՆԳԵՐՈՐԴ

ԻՆՉՊԵՍ ԸՆՏՐԵԼ ԳԻՐՔԸ

§ 19. ԳՐԱԽՈՍԱԿԱՆ ՅՈՒՅԱԿՆԵՐ

Ներկայումս, այս կամ այն հարցի մասին, տա-
լակ, նույնիսկ հարյուրավոր գրքեր են հրատարակ-
վում: Վերջենք այսպիսի մի հարց, ինչպիսին լենի-
նիզմն է: Մի-յերկու տարվա ընթացքում, ահագին թր-
վով գրքեր են լույս տեսել: Իսկ ավելի հին հարցերի
մասին խոշոր քանակությամբ ամեն տեսակի նյութեր
ու ձեռնարկներ կան:

Ի՞նչ պիտի անես գրքերի ու բրոշյուրների այս ծա-
վում: Ինչպես գտնել բովանդակությամբ և ամեն ին-
չով հաջող աշխատանքները:

Ահա այս նպատակով, հրատարակվում են «գրախո-
սական ցուցակներ»: Զանազան տեսակի գրախոսական
ցուցակներ են լինում: Ամենից անհաջողը նրանք են, վո-
րոնց մեջ տպված է միայն գրքերի անուններ:

Ռուսերեն լեզվով կան նույնիսկ բավական տեղեկա-
տուներ: Դրանց մեջ վստիչ հերթով, հեշտից զեպի բար-
դր, ցույց են տրված այս կամ այն հարցի վերաբերյալ
գրքերի անուններ: Այս տեղեկատուները չափ են ոգնում
ընթերցողներին:

Հայերեն տեղեկատուներ չկան. պիտի բավականա-
նալ մեր Պետհրատի հրատարակած գրացուցակներով և
ավելի պատրաստի ընկերներից խորհուրդներ հարցնելով:

§ 20. ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՅԵՎ ԳՐԱԽՈՍՈՒ- ԹՅՈՒՆԸ

Բացի գրախոսական ցուցակներից, ռուսերեն լեզ-
վով հրատարակվում են նաև հատուկ գրախոսական ամ-
սագրեր. այսպես որինակ «Հեղափոխություն և մամուլ»
(„Печать и Революция“) և այլն: Այս ամսագրերում
կարելի չէ գտնել ամեն տեսակի տեղեկանքներ:

Մնացած ամսագրերում և թերթերում նույնպես կան
գրախոսական բաժիններ, վորտեղ լույս տեսած գրքերի
մասին քննադատականներ են լինում: Այդ քննադատա-
կաններից պետք է ոգտվել: Սեր հայերեն թերթերում
նույնպես, վոչ պարբերաբար, բայց յերբեմն լույս են
տեսնում նման գրախոսականներ:

Բոլոր տեսակի գրախոսականներից պետք է գի-
տակցաբար ոգտվել. ամեն բան հալած յուղի տեղ չպի-
տի գնել: Շատերը խորհուրդ են տալիս, քննադատու-
թյունը կարգալ գրքի ընթերցումից հետո: Հեռուն չի-
գնանք, միայն կասենք, վոր յուրաքանչյուր ընթերցա-
նությամբ պարապող պարտավոր է հետևել գրախոսա-
կաններին:

ԳԼՈՒԽ ՎԵՅԵՐՈՐԴ

Ի՞ՆՉՊԵՍ ԿԱՐԴԱԼ ԳԻՐՔԸ

§ 21. Ի՞ՆՉ Ե ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ «ԳԻՐՔ ԿԱՐԴԱԼ ԻՄԱՆԱԼ»

Կարծում էք ամեն մի գրագետ մարդ գիրք կարդալ գիտե: Բնավ վոչ: Հիանալի կերպով կարելի չէ գիրք կարդալու տեխնիկային տիրապետել, լավ արտասանել և ճիշտ գրել ամեն մի բառը, բայց դա դեռ չի նշանակում, վոր գիրք կարդալ գիտես:

Գիրք կարդալ, նշանակում է՝ հասկանալ բոլորը, ինչ գրված է գրքում. իսկ դա բավականին բարդ և դժվարին դործ է: Միթե չեք փորձել վորևէ գիտական գիրք կարդալ, յերբ չեք հասկացել, դեն եք գրել գիրք:

Հետաքրքրվում ես, վերցնում, ասենք, Ժողովրդական անտեսության վերաբերյալ վորևէ գիրք: Սկսում կարդալ... Ափսոս, բան չես հասկանում: ամեն յերեք բառից հետո՝ մի բոլորովին անհասկանալի, անծանոթ բառ: Պատահում է և ընդհակառակը. անծանոթ, ոտար բառ չկա, բայց ամբողջ միտքը չես հասկանում:

Ահա, ասեմում էք, կարդալ իմանալ, նշանակում է կարդանալ հասկանալ կարդացածը: Իսկ ի՞նչ է նշանակում հասկանալ գիրքը:

Նշանակում է յուրացնել, հիշել կարդացածը: Հաճախ բնթերցողը զանգառովում է... կարդալը կարդում եմ, այն ել վոչ թե մեկ, այլ տասնյակ գրքեր, բայց արի ասես, վոր վոչինչ չեմ հիշում. ինչպես յերևում է, հիշողությունս է թույլ:

Այսպիսի մարդկանց պիտի ասել. «կարող ե իսկապես քո հիշողությունը թույլ ե, բայց բանը դրանում չէ: Ամբողջ դժբախտությունը նրանումն է, վոր դու չես կարողանում գիրք կարդալ, նրա բովանդակությունը յուրացնել»:

Ֆերկրորդ հարցն այն է, վոր գիրքը կարդալուց հետո, պիտի կարողանալ ոգտագործել կարդացած նյութը:

Հաճախ այսպիսի դեպքեր են լինում. մարդը մի վորևէ հարցի մասին բազմաթիվ գրքեր է կարդացել, բայց նույն նյութի մասին, ինչ ուզում ես արա, չի կարող, մի փոքրիկ գեկուցում կարդալ: Բան չի դուրս գալիս: Գլուխն ամեն բանով լիքն է, շատ բան գիտե, բայց չի կարողանում ոգտագործել: Ասենք, թե ընկերոջը չի կարողանում լենինիզմի էյությունը: Նա կարդապիտի բացատրի լենինիզմի էյությունը: ասա խոսում է, ցել է այդ մասին շատ ու շատ գրքեր. ասա խոսում է, ուզում է մի բան հասկացնել, բայց չի կարողանում, «կարծես գլխիցս գլորը չիացել է, չբացել», զանգառովում է նա: Իսկ այնպիսի մարդիկ կան, վորոնց համար ամեն մի կարդացած գիրք, մի զանձարան է, վորտեղից միշտ կարող են ոգտվել:

Նշանակում է, այսպիսի մարդիկ կարողանում են գրքից ոգտվել, այն քաղել, ինչ կարող է գիրքը տալ:

Ուրեմն, կարողանալ գիրք կարդալ, նշանակում է՝
1. հասկանալ կարդացածը, 2. հիշել կարդացածը և
3. ոգտագործել կարդացածը:

§ 22. Ի՞ՆՉՊԵՍ ՏԻՐԱՊԵՏԵԼ «ԿԱՐԴԱԼՈՒ ԱՐՎԵՍՏԻՆ»

Այսպես ուրեմն, ասեմք, վոր «կարդալու արվեստ» ել կա: Դրան տիրելն ել այնքան հեշտ բան չէ: Հարկավոր է. նախ, կարդալ այն կանոններով վոր ենք Հարկավոր ե. նախ, կարդալ այն կանոններով վոր ենք կյանքը, այսինքը՝ ինքնազարգացման հարուստ փորձն է մշակել: Հերկրորդ, անհրաժեշտ է միշտ վարժվել, մշակել: Հերկրորդ, անհրաժեշտ է միշտ վարժվել, մշակել: Երրորդ, անհրաժեշտ է միշտ վարժվել, մշակել: Երրորդ, անհրաժեշտ է միշտ վարժվել, մշակել:

մաշխար ձեռքին, կարդացածից կոնսպեկտ կազմել, քաղվածքներ անել և այլն:

Սկզբում այսպիսի ընթերցանությունը դանդաղ առաջ կգնա. չպիտի շփոթվել: Այսօր մի ժամում մի յեղևս կկարդաս, իսկ մի շաբաթից հետո ավելի շատ կըկարդաս, հետագայում ավելի քան և այլն:

Վորոշ ժամանակից հետո (ճիշտ կերպով չի կարելի բացել, թե վորքան ժամանակից. դա կախված է ձեր բնդունակություններից, հիշողությունից և այլն) ինքներդդ ել չեք նկատի, թե ինչպես սովորեցիք գիրք կարդալ՝ հասկանում եք կարդացածը, յուրացնում բովանդակությունը, ձեր «աշխատանքն ու ջանքերը չեն կորչում»:

§ 23. ԱՌԱՆՁԻՆ ՄՈՏԵՅՈՒՄ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ ՅՈՒՐԱՔԱՆՁՅՈՒՐ ԳՐՔԻՆ

Յերբ դու մտադիր ես գիրք կարդալ, դու անպայման քեզ պիտի հարց տաս. «Ինչ նպատակով ես սա գրվել. ինչ չափով կարելի չե ոգտագործել»: Նայած գրքի այս կամ այն բնույթին, ըստ այնմ ել պիտի նրա վրա աշխատել: Ասենք, ձեր առաջ է հանրագիտական բառարանը. միթե դուք կսկսեք այդ գիրքը սկզբից մինչև վերջը կարդալ: Ի հարկե վոչ: Ամեն մի բառարան անձանթ բառերի և տեղեկանքների համար է. ընթերցանության համար անպետք է: Ընդհակառակն, կարդալով Բուխտրին «Կոմունիզմի այբուբենը», դուք անպայման պիտի մշակեք նրա յուրաքանչյուր յերեսը: Նշանակում է գիրքը տարբեր ձևով պիտի կարդալ: Բերենք մի ուրիշ օրինակ:

Ասենք, ձեր առաջ են յերկու բրոշյուրներ. յերկուսն ել 30-ական յերեսից. մեկը Դիկչատենի «Ով ի՞նչով և ապրում» (մատչելի գրքույկ է քաղաքատնտեսության), իսկ մյուսը Կարլ Մարքսի ու Փրիդրիխ Ենգելսի «Կոմունիստական մանիֆեստն» է: Այս գրքերը բոլորովին

տարբեր ձևով պիտի կարդալ: Դիկչատենի գիրքը կարծես քաղաքատնտեսության ներածություն է: Նա պետք է քիչ պատրաստված ընթերցողին, նրա համար վորպեսզի գրքի հետ ծանոթանալուց հետո ընթերցողն անցնի ավելի դժվարին և լուրջ գրականության:

Ինչ վերաբերում է «Կոմունիստական մանիֆեստին», այդ գիրքը վոչ միայն պիտի կարդալ, այլ և պիտի ուսումնասիրել: Սա լինելով նույն չափի ինչ Դիկչատենի գիրքը, իր մեջ ունի հսկայական չափի տեղեկություններ զանազան հասարակական-պատմական յեղևույթների մասին:

«Կոմունիստական մանիֆեստ»-ի ամեն մի դարձրվածքը պարունակում է մի շարք հետաքրքիր մտքեր, վորոնց յուրացնելը քիչ ջանք չի պահանջում: Այնպես վոր, «Կոմունիստական մանիֆեստ»-ը կարելի չե և պետք է կարդալ տարբեր կերպով, քան թեկուզ նույն նյութի մասին մի շարք գրքեր:

Այս բոլոր ասածներից հետևյալ յեզրակացությունը պիտի հանել՝ նախքան գրքի ընթերցումը, պիտի վորոշել նրա բնույթը: Նայած գրքի բնույթին, ըստ այնմ ել կարելի չե մշակել նրա նյութը:

Հիմա հարց կտաք. «Քիչ պատրաստված ընթերցողն ինչպես վորոշի գրքի բնույթը: Հաճախ դա դժվար է նույնիսկ պատրաստի մարդու համար»:

Մենք կասենք, վոր անհրաժեշտ է ոգտագործել բոլոր այն մեթոդներ (ձևերը), վորոնց մասին մենք խոսեցինք 5-րդ գլխում, այսինքն գրքի բնորոշյան մասին: Պետք է ոգտագործել գրախոսական ցուցակները, չնազատությունները, լսել ընկերների խորհուրդները և այլն:

§ 24. ԻՆՁԻ ՀԱՄԱՐ ԵՄ ԿԱՐԴՈՒՄ ԱՅՍ ԳՐՔԻՆ ԳԻՐՔԸ ՍԿսԵԼՈՒԿ ԱՌԱՋ, ԱՅՍ ՀԱՐԿԸ ՊԵՏԵՔ Ե ՍԱ ԻՐԵՆ

Յեւ այդ պատճառով յուրաքանչյուր ինքնուս, վոր վրէժիսն կարգում, այլ ցանկանում է յուրացնել, հիշել, Բնատպես պետք է թուղթ ու գրչին դիմի—քաղվածքներ ու կոնսպեկտներ կազմի:

§ 27. ԻՆՉՊԵՍ ԿԱՏԱՐԵԼ ՔԱՂՎԱԾՔՆԵՐ

Ամեն մի ինքնագարգացմամբ պարագույն պետք է քաղվածքների առանձին տետրակ ունենա: Յենթագրենք դուք կարգում եք Բուխարինի «Կոմունիզմի այբուբենը» § 1. Ի՞նչ է ծրագիրը: Պատասխան—«Այն նպատակները, վորին ձգտում է կուսակցությունն իր դասակարգի շահերը պաշտպանելիս, կազմում են կուսակցության ծրագիրը»: Այս դարձվածքը շատ կարեւոր է, վորովհետեւ սեղմ կերպով տալիս է կուսակցության ծրագրի բնութւնը: Լավ կլինի, վոր արտագրենք: Վորպիսիք իմացվի, վոր նա ամբողջովին Բուխարինից է վերցրված, և վոր թե ձեր ձեռագրումն է, դարձվածքի սկզբում և վերջում պիտի չափերտներ (« ») դնել և կողքին գրել, թե վորտեղից է վերցրված. («Կոմունիզմի այբուբենը» Բուխարին և Պրիորոժենսկի § 1):

Ահա դուք կարգում եք Լենինի հայտնի գիրքը, «Չուխության յերեխայական հիվանդությունը կոմունիզմի մեջ»: Այստեղ անմիջապես աչքի յեն ընկնում մի շարք հիմնական մտքեր: Այսպես, յերկրորդ գլխում Լենինը հարց է տալիս. «Ի՞նչով է պահպանվում պրոլետարիատի հեղափոխական կուսակցության դիսցիպլինան, ի՞նչով է ստուգվում, ի՞նչով է ամրապնդվում»: Յեւ իսկապես, վոր հիանալի պատասխաններ է տալիս. «Առաջին, պրոլետարական ավանգարդի գիտակցությամբ և նրա՝ հեղափոխությանը նվիրվածությամբ, նրա դիմացկունությամբ, ինքնագոհությամբ, հերոսությամբ: Յերկրորդ, ամենալայն աշխատավորական մասսաների, առաջին հերթին պրոլետարիատի և նույն-

պես վոր պրոլետարական մասսաների հետ կապվելու, մտերմանալու, յեթե կուզեք ձուլվելու կարողությամբ: Յերրորդ, այդ ավանգարդի միջոցով իրագործվող քաղաքական ղեկավարության ճշտությամբ, նրա քաղաքական ստրատեգիայի և դործելակերպի ճշտությամբ, այն պայմանով, վոր ամենալայն մասսաները սեփական վորձերով համբավեն այդ ճշտության մեջ»:

Լենինի այս խոսքերը, անշուշտ պիտի արտագրել, վորովհետեւ հրաշալիորեն բնորոշում են Կոմունիստական կուսակցության հիմունքները, հետևապես խորն ուշադրության են արժանի:

Բացի այսպիսի կարեւոր մտքերից, պիտի արտագրել նաեւ կարեւոր թվական տվյալները: Որինակ. «Կոմունիզմի այբուբենը» § 92-ում խոսվում է հոգեւորականության յեկամուտների մասին: Այդ տվյալները շատ ցանկալի յե ունենալ, վորովհետեւ ղեկուցումների և վեճերի համար միշտ պետք կգան:

Յեւ այսպես. պիտի արտագրել. 1) հեղինակի անվանի կարեւոր, հետաքրքիր, բնորոշ մտքերը, 2) թվական կարեւոր տեղեկությունները: Հաճախ, քաղվածքների բնույթը վորոշվում է, այն նպատակով, ինչ իրեն առաջագրել է ընթերցողը:

Ընդհանրապես, քաղվածքներն ինքնագարգացման, յուրջ ընթերցանության և բոլոր մտածողների ու մեծ մարդկանց համար մեծ նշանակութուն են ունեցել: Հայտնի յե, ականավոր մարդկանց մոտ, մեծ քանակությամբ գանազան քաղվածքներ ու նկատողություններ են դանվել:

§ 28. ԻՆՉՊԵՍ ԿԱԶՄԵԼ ԿՈՆՍՊԵԿՏ

(Համառոտագրություն)

Կոնսպեկտ կազմել, նշանակում է, տալ վորեւէ հարցի սեղմ բովանդակությունը: Դա կարելի յե անել յերկու

կերպ. 1) տալ գրքի բովանդակութիւնն ողովելով հեղինակի բառերից ու արտահայտութիւններէից և, 2) տալ բովանդակութիւնը սեպհական բառերով:

Խոսենք սրինակներով:

Յենթադրենք կոնսպեկտի եք վերածում Մ. Ն. Պակ-բովսկու «Ռուսաստանի պատմութեան հակիրճ ակնարկ» գիրքը, վոր սկսվում է հետևյալ ներածութեամբ. «Ընդհանուր գաղափար պատմութեան մասին»:

Դուք սկսում եք ուշադրութեամբ կարդալ կարգում եք անընդհատ, շարունակում եք մինչ այն, յերբ նկատում եք, վոր հեղինակը մի մտքից անցավ մի ուրիշին: Կանգ առեք և մտածեք, ինչումն էր հեղինակի գլխավոր միտքը, ինչ դարձվածքով կարելի չէ արտահայտել այդ միտքը: Ինչպես ներածութեան առաջին, նույնպես և յերկրորդ յերեսում, Պակբովսկին բացատրում է անցյալի ուսումնասիրութեան անհրաժեշտութիւնը: «Ինչու յեմեզ անհրաժեշտ ուսումնասիրել անցյալը» հարցնում է նա և ապա գալիս է այս յեղրակացութեան. «Իմանալ-նշանակում է նախատեսներ, իսկ նախատեսներ նշանակում է կարողանալ կամ տիրապետել: Անցյալի իմանալը, այսպիսով, մեզ իշխանութիւն է տալիս ապագայի վրա»:

Ահա այս հարցն ու պատասխանը տալիս են հեղինակի հիմնական մտքերը—դրանք պիտի անպայման գրել:

Հեղինակի հետևյալ միտքն այս է. «Դիտելով ներկայիս անցքերը կամ այն ինչ տեղի ունեցան համեմատաբար վոչ ուշ, պատմական փոփոխութիւնների մեջ, մենք նկատում են ճշտութիւն, այսինքն, վոր պատմութիւնը շարժվում է, վորոշ պարագմունքի մարդկանց միջոցով և փոփոխվում է, նայած այն բանին, թե հասարակութեան վոր դասակարգն է պատմութիւնը կատարում. այսինքն այս կամ այն հասարակական փոփոխութիւններն առաջացնում»:

Դրանից հետո, Պակբովսկին քննում է դասակարգերի ծագման հարցը և այլն, ապա հայտարարում է. «Այսպիսով, բոլոր փոփոխութիւնների հիմքում բնկած են տրնտեսութեան մեջ կատարված փոփոխութիւնները՝ տրնտեսական փոփոխութիւնները»:

Բայց, «ինչն է ստիպում մարդկանց տնտեսութեամբ պարագել»։ հարցնում է Պակբովսկին և իսկույն պատասխանում. «Մարդուն ստիպում է աշխատել կարիքը, ինչպես ասում են, նյութական պահանջները, սովից ու ցրտից իրեն փրկելու ձգտումը»:

«Այսպիսով—շարունակում է նա—մարդու ամբողջ գործունէութեան և ամբողջ պատմութեան հիմքում բնկած են նյութական պահանջները: Այստեղից ել, պատմութեան այն բացատրութիւնը, վոր ներկայումս մենք տալիս ենք, կոչվում է պատմական մատերիալիզմ»:

«Պատմութեան մատերիալիստական բմբոնումը դա պրոլետարական ընդունումն է»:

Յեզրավակման մեջ, Պակբովսկին խոսում է հասարակութեան վրա բնութեան կատարած ազդեցութեան մասին:

Նա հետևյալ յեղրակացութիւններն է անում: «Յեւ այսպես, մարդը կախումն ունի բնութիւնից. պատմութիւնը դանդաղ կամ արագ է ընթանում, նայած թե այս թիւնը դանդաղ կամ արագ է ընթանում՝ պայմանների մեջ և կամ այն ժողովուրդն ի՞նչ բնական պայմանների մեջ է ապրում: Բայց բնութեան այս տիրապետութիւնը մարդու վրա, անսահման չէ: Մարդը կարող է բնութեանը հաղթահարել, և տնտեսութեան հիմքը բնութիւնը չէ:

Բնութիւնը տնտեսութեան համար միայն նյութ է: Տնտեսութեան հիմքը, դա մարկային աշխատանքն է, վորքան այդ աշխատանքը կատարելագործված է, այնքան նա ավելի համառ է և կարող, այնքան ավելի քիչ կախում ունի մարդը բնութիւնից: Յեւ դժվար չէ յերևալու իմում ունի մարդը բնութիւնից: Յեւ դժվար չէ յերևալու կայել, վոր ապագայում, յերբ զիտութիւնն ու տեխնի-

կան կատարելագործման կհասնեն. իսկ ինչպիսի կատարելագործման, մենք պատկերացնել չենք կարող, այն ժամանակ բնությունը մարդու ձեռքին կլինի ինչպես փափուկ մոմ, վորից մարդն ամեն ինչ, ինչ իրեն անհրաժեշտ է, կպատրաստի:

Այս մտքով է ավարտում Պավլոֆսկին իր ներածությունը:

Փորձենք կոնսպեկտի վերածել (համառոտագրել) Պավլոֆսկու մտքերը:

- 1 միաք Անցյալի ուսումնասիրությունն անհրաժեշտ է պապան նախատեսելու համար:
- 2 » Պատմությունը շարժողը դասակարգերի պայքարն է:
- 3 » Պատմական բոլոր փոփոխությունների հիմքում ընկած են տնտեսական փոփոխությունները:
- 4 » Այս բոլոր դրություններն առաջացնում են պատմության մատերիալիստական ըմբռնումը կամ պատմական մատերիալիզմը:
- 5 » Պատմական մատերիալիզմը պրոլետարական բեռնի յե:
- 6 » Մարդը կախում ունի բնությունից, բայց վորչափ շատ են զարգացած արտադրական ուժերը, այնքան ավելի յե մարդու իշխանությունը բնության վրա:

Համառոտագրության (կոնսպեկտի) մի ուրիշ որինակ. վերցնենք Լենինի գիրքը՝ «Չախության յերեխայական հիվանդությունը».

ԿՈՆՍՊԵԿՏԻ ԱՌԱՋԻՆ ՁԵՎԸ

Ն. ԼԵՆԻՆ.—«Չախության յերեխայական հիվանդությունը կոմունիզմի մեջ» (հայերեն կա):

Գլուխ 1. Ռուսական հեղափոխության միջազգային բրնույթի մասին, ինչ իմաստով կարելի յե խոսել:

1. Ռուսական որինակը բոլոր յերկրներին վորեն բան սովորեցնում է. և դա ամենազխափորն է, անխուսափելին, մոտ ապագայում կատարվելիքը:

2. Այստեղից ել առաջանում է խորհրդային իշխանության և բոլշևիզմի դործելակերպի միջազգային «նշանակությունը»:

3. Այս բանն եր, վոր չեյին ըմբռնում Յերկրորդ ինտերնացիոնալի «հեղափոխական» ղեկավարները, ինչպիսիք են՝ Կաուցկին Գերմանիայում, Ռոտտ-Բաուերն ու Ֆրիդրիխ Ադլերն Ավստրիայում, վորոնք և դուրս յեկան հետադիմականներ (ոեակցիոններ), ամենավատ ոպպորայունիզմի և սոցիալ-դավաճանության պաշտպաններ:

Գլուխ 2. Բոլշևիկների հաջողությունների հիմնական պայմաններից մեկը.

1. Հաղթական պրոլետարիատի փորձը Ռուսաստանում, չոչափելի կերպով ցույց տվեց բոլորին, ով չեր կարող մտածել կամ ով չեր կարողացել խորհել այս հարցի մասին, վոր պրոլետարիատի կենտրոնացումն ու դիսցիպլինան, բուրժուազիային հաղթանակելու հիմնական պայմաններից մեկն է:

2. Բոլշևիզմը գոյություն ունի իբրեւ քաղաքական հոսանք և քաղաքական կուսակցություն 1903 թվից: Միայն բոլշևիզմի պատմությունը կարող է բավարար կերպով պարզել, թե ինչու և ինչպես է կուսակցությունն ամենածանր պայմաններում ստեղծել պրոլետարիատի հաղթանակի համար անհրաժեշտ յերկաթե դիսցիպլինան:

3. Ի՞նչով է պահվում պրոլետարիատի հեղափոխական կուսակցության դիսցիպլինան, ի՞նչով է ստուգվում, ի՞նչով ամրապնդվում:

Առաջին, պրոլետարական ավանգարդի գիտակցութեամբ և նրա՝ հեղափոխութեանը նվիրվածութեամբ, նրա գիմագիտութեամբ, ինքնագոհութեամբ, հերոսութեամբ:

Յերկրորդ, ամենալայն աշխատավորական մասսաների՝ առաջի հերթին պրոլետարիատի և նույնպես փոքր պրոլետարական մասսաների հետ՝ կապվելու, մտերմանալու, յեթե կուգեք, ձուլվելու ունակութեամբ:

Յերրորդ, այդ ավանգարդի միջոցով իրագործվող քաղաքական ղեկավարութեան ճշտութեամբ, նրա քաղաքական ստրատեգիայի և գործելակերպի ճշտութեամբ, այն պայմանով միայն, վոր ամենալայն մասսաները սեփական փորձով համոզվեն այդ ճշտութեան մեջ»:

4. Յեթե բոլշևիզմը 1917—1920 թվականների շտապ նրված ծանր պայմաններում, կարողացավ մշակել և հաջող կերպով իրագործել՝ ամենախիստ կենտրոնացումն ու յերկաթե դիսցիպլինան, դրա պատճառները չափազանց կերպով, կայանում են Ռուսաստանի մի շարք պատմական առանձնահատկությունների մեջ. այսպես ա) մի կողմից բոլշևիզմն առաջացավ 1903 թվին մարքսիզմի տեսության հաստատուն հիմքերի վրա, բ) մյուս կողմից, առաջանալով այդ տեսարանության գրանիտ հիմքերի վրա, բոլշևիզմն անցավ 15-ամյա (1903—1917 թ.) գործնական պատմության ուղին, վորն իր փորձի հարստության տեսակետից, նմանը չունի ամբողջ աշխարհում:

ԿՈՆՍՊԵԿՏԻ ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԶԵՎՐ

Գլուխ 1. Ի՞նչ իմաստով կարելի չէ խոսել ռուսական հեղափոխության միջազգային նշանակության մասին.

1. Ռուսական հեղափոխությունը, նրա հարուստ փորձը, միջազգային նշանակություն ունեն:

2. Դրանով իսկ բնորոշվում է խորհրդային իշխանութեան և բոլշևիզմի միջազգային նշանակությունը:

3. Յերկրորդ ինտերնացիոնալի ղեկավարները բացարձակապես չեն հասկանում այս փաստը:

Գլուխ 2. Բոլշևիկների հաղթանակների հիմնական պայմաններից մեկը.

1. Ռուսական հեղափոխության փորձը ցույց տվեց պրոլետարական խիստ դիսցիպլինայի և կենտրոնացման անհրաժեշտությունը:

2. Այդ դիսցիպլինան կանգուն է՝ ա) պրոլետարիատի գիտակցութեամբ և տոկունութեամբ, բ) պրոլետարիատի ունակութեամբ մոտենալ ամենալայն աշխատավորական մասսաներին, գ) քաղաքական ղեկավարութեան ճշտութեամբ:

3. Այդ դիսցիպլինայի և կենտրոնացման հաջող իրագործման պատճառը, չնայած քաղաքացիական կռիվի ծանր պայմաններին, կայանում է հետևյալում՝ ա) բոլշևիզմն առաջացավ հենարան ունենալով՝ հեղափոխական մարքսիզմի տեսությունը, բ) բոլշևիզմն ունի հեղափոխական գործնական աշխատանքի յերկարամյա փորձ:

§ 29. ԶԵԿՈՒՅՈՒՄՆԵՐ ԿԱԶՄԵԼԸ

Ինքնագարգացման մեջ մեծ դեր է խաղում գեկուցումներ կազմելը: Ամեն մի, նույնիսկ փոքր գեկուցում, ինքնուրույն ստեղծագործական նվաճում է: Մենք մի քանի անգամ բնագծեցինք, վոր ինքնագարգացման գործում ամենաշատ ինքնուրույնութեան հայտնաբերումը, հաջողության գլխավոր գրավակնն է:

Կան ուսումնական հիմնարկներ, վորտեղ ամբողջ աշխատանքը դրված է, նյութը գեկուցումների միջոցով ուսումնասիրելու հիման վրա:

(Որինակ. Կարմիր պրոֆեսորներին ինստիտուտ՝ Մոսկվա): Ուսանողը համապատասխան գրականություն

և կարգում, րեֆերատ և գրում և ընդհանուր ժողովում պաշտպանում և իր գրածը: Ճիշտ այդպես և կարելի չէ ինքնագաղափարն աշխատանքները դնել: Ինքնուր կարող և, վորոչ հարցերի մասին գրավոր զեկուցումներ պատրաստել և յեթե հետաքրքիր լինեն՝ կարգա այս կամ այն խմբակում կամ ժողովում: Ինքնուր յեթե նույնիսկ միայն իրեն համար գրի զեկուցում, դա մեծ ուզուտ կտա իրեն: Զեկուցումը սխառեմի յե յենթարկում կադմողի իմացածը, սովորեցնում և գրավոր կերպով արտահայտել իր մտքերը: Իսկ այս վերջինը մեծ դեր և խաղում խորհրդային իրականության մեջ, յերբ հազարավոր բանվորներ և գյուղացիներ քաջվում են ամեն ուսուցիչ հասարակական ու կուլտուրական շինարարության:

Ի՞նչպես գրել և կազմել զեկուցումներ:

Առաջ պետք է վորոչել զեկուցման նյութը: Այդ նյութն այն է, վորին նվիրված և լինելու զեկուցումը: Այդ նյութը չպիտի լինի շատ ցվրած, չպիտի շատ լայն բնույթ կրի:

Զպիտի նյութ վերցնել, այնպիսի մի լայն խնդիր, ինչպես որինակ «Մարքսիզմի եյությունը» կամ «Բանվորական շարժման պատմությունը» և այլն: Լավ և այդ նյութը բաժանել մի շարք նեղ, կոնկրետ նյութերի: Այսպես. «Մարքսի ուսմունքը դասակարգային կռիվի մասին», «Մարքսիզմի տնտեսական թեորիան» և այլն: «Բանվորական շարժման պատմության» փոխարեն վերցնել վորեն չըջան. յենթադրենք «Բանվորական շարժումը Ռուսաստանում 90-ական թվականների վերջերին» և այլն:

Այս նյութերն իրենց հերթին կարելի չէ ավելի փոքր հարցերի բաժանել: Վոչ թե «Մարքսիզմի տնտեսական ուսմունքը» այլ «Հավելյալ արժեքի թեորիան», վոչ թե «Դասակարգային կռիվ» վերցրու, այլ «Պրոլետարիատի պատմական դերը» և այլն: Յեվ այսպես, զեկուցումը

կազմելուց առաջ, ճիշտ կերպով վորոչիր նյութը:

Յերկրորդ հարցը համապատասխան նյութերի ուսումնասիրությունն է: Պիտի մշակել մեկ կամ նույնիսկ մի շարք գրքեր, հավաքել մի շարք գրավոր ու բանավոր տեղեկություններ և ապա միայն սկսել այդ նյութերի մասին զեկուցում գրել:

Ամենից հարմարն է, զեկուցումը բաժանել յերեք մասի. 1) ներածություն, 2) բովանդակություն, 3) յեզրափակում:

«Ներածություն» կոչվում է զեկուցման այն մասը, վորտեղ պարզվում է, թե ինչն է ձեզ առիթ տվել այդ զեկուցումը կազմել, քննվող հարցերից վորոնք ավելի կարևոր նշանակություն ունեն:

«Բովանդակությունը» դա հենց ինքը զեկուցումն է ամբողջապես վերցրած. այսինքը ձեզ հետաքրքրող, նյութի մանրամասն քննությունը: Յեվ վերջապես «յեզրափակումը» այն մասն է, վորտեղ տրվում են այն յեզրակացությունները, վորոնց հանգել է զեկուցողը: Ամեն մի աշխատանքի՝ զեկուցման նախելով, դուք շատ հեշտությամբ կարող եք գտնել նրա հիշված յերեք մասերը:

Վերցնենք, շատ տարածված և հայտնի, ինչ. Ստալինի աշխատանքը. «Լենինի և Լենինիզմի մասին»: Սկզբում ներածությունն է:

«Լենինիզմի հիմունքները, մեծ նյութ է: Վորպեսզի ամբողջովին ընդգրկենք, անհրաժեշտ են մի շարք գրքեր: Ուստի հասկանալի չէ, վոր իմ դասախոսությունները լենինիզմի լրիվ բովանդակությունը չեն կարող տալ. Ամենալավ զեպղում, նրանք կարող են լինել լենինիզմի հիմունքների սեղմ կոնսպեկտը: Այնուամենայնիվ, յեանհրաժեշտ եմ համարում, այդ կոնսպեկտ տալ, վորպեսզի վորոչ հիմնական զեկավարող կետեր լինի լենինիզմի հետագա ուսումնասիրության համար»: Լենինիզմի բնորոշումը տալուց հետո, ինչ. Ստալինն անմիջապես

անցնում է իր նյութի բովանդակութեանը: Նա խոսում է «լենինիզմի պատմական արժանեքի մասին», «մեթոդի», «տեսութեան», «սլոյնտարիատի դիկտատուրայի», «գյուղացիական հարցի», «ազգային հարցի» և այլնի մասին:

Գրքի վերջին գլուխը «յեղբայրական» է:

Ռուսական հեղափոխութեան թափն ամերիկյան գործնականութեան հետ միացնելու մեջ է կայանում լենինիզմի վողջ ելութը, թե կուսակցական և թե պետական աշխատանքների շրջանում: Միմիայն այդպիսի միացումը կտա մեզ լենինյան գործչի ամբողջացած տիպ և աշխատանքի լենինյան վոճ: Այս խոսքերով է վերջացնում հեղինակն իր հայտնի գիրքը:

Ճիշտ այդպես, ինչպես Ստալինի մոտ, գրված են և մյուս աշխատութեանները: Այսպես է կառուցվում, ամեն մի բանավոր յելույթ: Խորհուրդ ենք տալիս, մի քանի գրքույկ և ճառեր վերլուծել, փորձել, ապա հետո միայն ինքնուրույն գեկուցումներ կազմել:

Ահա մի շարք կանոններ, վորոնցով ամեն մի գեկուցող պարտավոր է ղեկավարվել:

1) Պիտի ձգտել արտահայտվել, մաքսիմալ (ամենաշատ) չափով՝ հակիրճ, սեղմ, և միաժամանակ ճիշտ ու պարզ:

Սրան իբրև ամենալավ ուղինակ կարող է ծառայել ընկ. Ստալինի գիրքը: Նրանում ասված է բոլոր կարեւորը, ինչ պիտի ասվեր—միաժամանակ չկա մի ավելորդ բառ:

Վերցնենք մեզ հայտնի «Կոմունիստական մանիֆեստը»: Կտեսնեք, վոր գրքույկում տրված է հասարակական զարգացման ամբողջ ելութը, գիտական-կոմունիստական ուսուցման բոլոր հիմնական գծերը. այս բոլորի հետ «Կոմունիստական մանիֆեստը» փոքր գրքույկ է: Յեւ այսպես, կարճ, հակիրճ լինելը, ամեն մի լավ գեկուցման առաջի պայմանն է:

2) Յերկրորդ պայմանը, վոր ամեն մի գեկուցող ի նկատի պիտի ունենա, դա ճշտութեանն է: Ամեն մի նյութ, առանձնապես փաստական տեղեկութեանները (թվեր և այլն) անհրաժեշտ է մանրադնին կերպով ստուգել: Չի կարելի, այս կամ այն աշխատութեանից անգիր քաղվածքներ անել: Իսկ յեթե քաղվածք ես բերում, անպայման պիտի ասես, վորտեղից է (գիրք, յերես):

3) Վոչ մի գեկուցում չպիտի կրի վերացական, չհիմնավորված բնույթ:

Յեթե վորոչ միայնք ես արտահայտում, փաստերով հիմնավորիր ասածդ: Վերցնենք մի ուրինակ. Պակրովսկու «Ռուսական կոլտուրայի պատմութեան ակնարկներ» գիրքը. (տես 2-րդ հրատարակ. 144 յերես):

Այդտեղ բերվում է 1 ժամում, մեկ ձիու ուժի համեմատական արժեքը, նախած շարժիչ մեքենայի մեծութեանը:

Այսպես՝

	1 ուժ	3 ուժ	6 ուժ
Շուգի	15 կոպ.	9 կոպ.	7 ¹ / ₂ կոպ.
Երեքարականութ. 23 »	18 ¹ / ₂ »	—	—
Գազ	12 »	8 ¹ / ₂ »	7 ¹ / ₂ »
Նավթ	30 »	14 »	11 »

Այս թվերն ապացուցում են, վոր «մեքանան այնքան է տնտեսում, վորքան նա մեծ է»: Յերբ մարքսիստները վիճում եյին նարոդնիկների հետ, Ռուսաստանի տնտեսական զարգացման ուղիների մասին, մարքսիստները միշտ իրենց ասածները հաստատում եյին, յերկաթե փաստերի ու թվերի կենդանի լեզվով:

Վերցրեք ընկ. Լենինի «Կապիտալիզմի զարգացումը Ռուսաստանում» աշխատութեանը: Չկա մի վորեւէ չնչին յեղրակացութեան իսկ, վոր չհիմնավորվի փաստերով:

Ամեն մի աշխատութիւն հենց նրանով է գնահատելի, վորքան քիչ դատարկ ճտեր ու ֆրագներ է պարունակում:

Ահա այն յերեք «պատգամները», վորոնք սրբութեամբ պիտի կատարի յուրաքանչյուր ինքնուր, վոր գեղուցում է կազմում:

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹՅԵՐՈՐԴ

ԻՆՔՆԱԶԱՐԳԱՅՈՒՄԸ ՅԵՎ ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԳՐԱ-
ԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

§ 30. ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԵՐՆ ԻՆՔ-
ՆԱԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՄԵԶ

Հանճարեղ մտածող Գ. Վ. Պլեխանովն ասել է. «Շատ զեղարվեստական արտագրութիւններ, վոչ միայն արտացոլում են կյանքը, այլ նույնպէս բացատրում են. դրա համար ել նրանք մեզ համար կյանքի դասագիրք են»:

Ահա այս «կյանքի դասագիրք» լինելը բնորոշում է զեղարվեստական գրականութեան նշանակութիւնն ինքնազարգացման համար: Գեղարվեստական գրականութեան ընթերցանութեան միջոցով թափանցում ենք կյանքի այնպիսի շրջաններ, վոր այլ ճանապարհով համարյա անհնարին է: Ճանաչում ենք մեզ անձանութ յերկրներէ կյանքը, թափանցում ենք հնազույն ժամանակների խորքերը, ծանոթանում ենք մեզ բոլորովին ոտար մարդկանց զգացմունքներին ու ապրումներին:

Ահա դուք կարգում եք Սինկլերին և ծանոթանում ամերիկյան միլիարդատիրոջ կենցաղին. թե ինչպէս են անցկացնում սրանք իրենց հաճույքը, ինչպէս է սրանց բնտանեկան հարաբերութիւնները և այլն:

Սա չատ կարեւոր է: Մենք գիտենք, վոր հակառակորդին ճանաչելը, վորոչ չափով, հաղթանակի գրավական է:

Յուրաքանչյուր բանվորի հայտնի յէ, վոր «բանվորի և գյուղացու շողկապի» ամբողջումը խորհրդային պե-

տության ամենակարեւոր նպատակներէից մեկն է: Կադ-
մակերպւիլում են ամեն տեսակի կուլտ-ընթերցանութիւններ,
հրատարակւիլում է բազմաթիւ հանրամատչելի գիտական
գրականութիւն, գումարւիլում են անթիւ ժողովներ ու
կոնֆերանսներ և այլն:

Վորպեսդի իսկապես բարերամենք քաղաքի և գյուղի միությունը, քաղաքը պիտի գյուղին ճանաչի, էսկ գյուղը՝ քաղաքին: Այս դեպքում նույնպես գեղարվեստական գրականությունը հսկայական ոգուտ կտա: Գրականության միջոցով քաղաքի բանվորները կծանոթանան գյուղական կենցաղին, գյուղի սոցիալական զանազան խրմբավորումներին, գյուղացիության սրամազբությանն ու ապրումներին:

Գյուղացիներն իրենց հերթին, տեղեկություններ կունենան քաղաքի կյանքի, Ֆարրիկ-գործարանային արտադրության մասին:

Կամ յեթե մենք վերցնենք, պատմական տեսակի վեպերն ու պատմվածքները. ասենք Տոլստոյի Հանճարեղ «Պատերազմ և խաղաղություն» վեպը, կտեսնեք, վոր դա բաց է անում մեր առաջ Նապոլեոնյան պատերազմների պարզ պատկերը: Կարծես թե, մենք կենդանի զինուորներ և նույնիսկ մասնակիցներ ենք դառնում, վաղուց անցած դեպքերի:

Իսկ վորքան շատ բան և տալիս, դեղարվեստական
գրականությունը, զանազան տեսակի մարդկային բնա-
վորություններ և ապրումներ ճանաչելու տեսակետից :

Ի՞նչ ե զգում մարդը, յերբ նրան կախելու յեն տա-
նում, ի՞նչ մտքեր են ծագում, խեղդվող մարդու գլխում
ե այլն: Այս բոլորը շատ հետաքրքիր խնդիրներ են, վո-
րոնք գեղարվեստական գրականության մեջ գանազան
արտահայտություններ են գտնում:

Այսպիսով տեսնում ենք, վոր գեղարվեստական գլ-
բաղանությունը կյանքը ճանաչելու հզոր միջոց է և գրո-
ւանության ընթերցումն ինքնուսի պարապմունքներում
չպիտի վերջին տեղը բռնի:

§ 31. Ի՞նչպե՞ս հԱՐԴԱԼ ԳԵՂԱՐՎԵՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒ-
ԹՅՈՒՆԸ

Ինչպէս գիտական և ամեն տեսակի գրականութեան քառասյին ընթերցանությունը վռչինչ չի տալիս, այնպէս եւ գեղարվեստական գրականութեան անսխառեմ ընթերցումը բոլորովին անթույլատրելի չէ :

Սիստեմա, կարգ, ծրագիր, ահա թե ինչ ամենից ան-
ուսթ պիտի ի նկատի ունենայ:

Գեղարվեստական դրականություն յայն ուսումնասիրու-
թյան յերկու ճանապարհ կա. 1) պատմական կարգ,
2) ըստ նյութերի, այսինքն ինչպես գիտական նյութերի
յուսարանում, (Իլլյուստրացիա)։ Առաջին միջոցը,
պատմական կարգը, կայանում է նրանում, վոր հեղինակ-
ներին ժամանակագրական կարգով ուսումնասիրում են։
Դրա համար պիտի վերցնել գրականություն յայն պատմու-
թյան դիրք, յենթադրենք Պ. Ս. Կոզան («Ուրվագծեր
Արեմտա-Յեփրոպական գրականություն յայն պատմու-
թյան»)
մի շարք հեղինակների գլխավոր յերկերի ցուցակ կազմել
և կարդալ։ Պիտի կարդալ ամեն մի հեղինակին բնութա-
գծող աշխատությունները, կամ կարդալ ըստ գրական
ուղղությունների։ Այդ գրքերի բնութեցումից հետո, պի-
տի կարդալ նրանց մասին յեղած քննադատական և կեն-
սագրական գրականությունը։

Ասացինք, Վոր յերկրորդ միջոցը գրականության ուսումնասիրության այն ձևն է, յերբ կարդում ենք գիտական հարցերը լուսաբանելու, իլլյուստրացիայի համար:

Այսպես՝ յենթադրենք կարգում եք Լենինի գիրքը՝ «Իմպերիալիզմն ինչպես կապիտալիզմի նորագույն ետապ»։ Այս գիրքը մանրամասն ուսումնասիրելուց հետո, պիտի գիմեք այն գեղարվեստական գրականության, վորը տալիս է իմպերիալիզմի թի տակ տնքացող այս կամ այն յերկրի կյանքը։ Այդպիսի գրվածքներ են՝ Սինկերի, Ուելսի, Վերհարնի և ուրիշների աշխատութունները*):

Յեթե կարգացել եք, գասակարգային կովի մասին, նույն այդ Ն. Պոլյակի գրացուցակը տալիս է գեղարվեստական գրվածքների մի յերկար շարան՝ Մաքսիմ Գորկուց, Բրուսյանինից, Բիբինից, Պլեանեից, Անդրեյեվիչ, Հաուպտմանից, Զոլայից, Միրբոյից և այլն։ Ճիշտ այս ձևով, ամեն մի գիտական նյութի մասին կարելի յե գտնել համապատասխան գրական-գեղարվեստական նյութեր։ Այս ձևի ընթերցանությունը կրկնակի ոգուտ և տալիս ընթերցողին. 1) նպաստում է նրա ընդհանուր պատրաստության բարձրացմանը և, 2) ընթերցողին պատճառում է մի շարք գեղարվեստական բաժնակա-նություններ և ապրումներ։

§ 32. ԻՆՉՊԵՍ ՎԵՐԼՈՒԾԵԼ ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԱՐՏԱ-ԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Վորպեսզի գեղարվեստական գրականությունն ընթերցողին տա շատ թե քիչ գիտելիքներ, անհրաժեշտ է քննորեն վերաբերվել ամեն մի գեղարվեստական գրվածքի։ Հակառակ դեպքում ոգտի փոխարեն վնաս դուրս կգա։ Ամեն մի բանվոր և գյուղացի ընթերցող լավ պետք է իմանա, վոր գեղարվեստական գրվածքների 99 տոկոսը արդյունք է վոչ պրոլետարական ստեղծագործության։

*) Ն. Պոլյակն ունի կազմած հատուկ տեղեկատու «Սոցիալական թեմաների մասին գեղարվեստական գրականության—գրացուցակ»։

Վերցրեք ամբողջ նախահեղափոխական գրականությունը. չեք վիճի, վոր քննադատորեն պիտի կարգալ։ Քննադատորեն պիտի մոտենալ նույնպես հեղափոխության շրջանի և մեր որերի շատ գրվածքների։ Այս քննադատական մոտեցումը հետեյալ կերպ կարելի յե ձևակերպել. չի կարելի հալած յուզի տեղ ընդունել այս կամ այն հեղինակի դատողությունները, այլ պիտի համեմատել, քննադատորեն պարզել, թե պրոլետարական աշխարհահայացքի հիմքերին չեն հակասում։

Գեղարվեստական գիրքը կարգալուց հետո, այն վերլուծել, այսինքն պարզել՝ այն հարցերը, վոր գրել է հեղինակը, լուծո՞ւմ է տվել այդ հարցին, յեթե վոչ ինչո՞ւմ են նրա սխալները, ի՞նչ ժամանակաշրջան ու կենցաղ է նկարագրում հեղինակը և վո՞րքան ճշգրիտ է տալիս ամեն ինչ (որինակ. պատմական վեպը կարելի յե համեմատել տվյալ ժամանակաշրջանը նկարագրող գիտական գրվածքի հետ)։ Ի՞նչ տիպեր է նկարագրել հեղինակը, ի՞նչումն են այդ տիպերի թերությունները, և այլն և այլն։

Այս բոլոր հարցերին պիտի տալ շատ մտածված պատասխան։

Միաժամանակ անհրաժեշտ է մշտապես դիմել քննադատական գրվածքների և նրանց գիտողությունները համեմատել այն յեղրակացությունների հետ, վորոնց հանգել է ընթերցողն ինքնուրույն դատողությամբ։

ԻՆՉՊԵՍ ԿԱՐԴԱԼ

1. Գրքեր շատ կան, կյանքը շատ կարճ է, կարդա՛ միայն լավ գրքեր, քեզ պետական և ոգտակար գրքեր:
2. Ուշադրութեամբ ընտրիր կարդալուդ գրքերը, խորհուրդ հարցրու իմացողներից, ոգտվիր գրախոսական ցուցակներից, կարդա՛ քննադատականներ:
3. Յեթե վերցրածդ գիրքը դժվար և անհասկանալի յե, հետ դիր, մի՛ կարդա, փնտրիր նորը, քեզ մատչելին:
4. Ընթերցանութեան ժամանակ մի՛ շտապիր. լավ է մի գիրք կարդալ, ինչպես պետք է յուրացնել, քան տասը, բայց չյուրացնել. լավ է քիչ յուրացնել, բայց հաստատուն, մշտապես:
5. Հիշողութեանդ վրա հույս չդնե՛ս, ունեցիր տետրակ և համառոտ կերպով գրիր կարդացածդ:
6. Ոգտակար գրքերը նորից կարդա՛, վերանայի՛ր:
7. Կարդացածդ պատմի՛ր ուրիշներին, դա կամրապնդի գիտելիքներդ:
8. Կարդացածդ գրքերի տվածը ստուգի՛ր կյանքում:
9. Թեկուզ մի ժամ, բայց ամեն ոք, կանոնավոր կարդա:
10. Աղմուկը խանգարում է ընթերցանութեանը, ստեղծի՛ր խաղաղ հարմարութիւններ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

1. Ինչ է ինքնագարգացումը 5
2. Ինքնագարգացման հիմքը—աշխարհայացքի մըշակումն է 8
3. Լեհիհիզմի ուսումնասիրութիւնը, ինքնագարգացման ամենահիմնական խնդիրն է 12
4. Ինքնագարգացում և գործնական աշխատանք 14
5. Ինքնագարգացմամբ պարապելն ամենամեծ բովականութիւնն է 16

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԻՆՔՆԱՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ

6. Անհատական և կոլլեկտիվ աշխատանք 18
7. Ինչպես պիտի աշխատի մենակ պարապողը 20
8. Ինքնագարգացման խմբակներ 21
9. Ինքնագարգացման համադրած մեթոդը 22
10. Բացակայութեամբ սովորելը 23

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԻՆՔՆԱՉԱՐԳ. ԽԻՄԻԱԿԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄՆ ՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

11. Վորտեղ և ինչպես կազմակերպել ինքնագարգացման խմբակներ 25
12. Խմբակի կազմը 26
13. Խմբակի քարտուղարը 27
14. Խմբակի արձանագրութիւնը 27

ՅՈՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԻՆՔՆԱՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԻՄՔԸ ԾՐԱԳՐՎԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆ Ե

15. Ծրագրային աշխատանքի անհրաժեշտութիւնը 30
16. Ժամանակի ոգտագործման հարցը 30
17. Պարապմունքների ծրագիրը 32
18. Պարապմունքների հուշատետր 34

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԻՆՉՊԵՍ ԸՆՏՐԵԼ ԳԻՐՔԸ

19. Գրախոսական ցուցակներ 36
20. Պարբերական մամուլը և գրախոսությունը . . . 37

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԻՆՉՊԵՍ ԿԱՐԴԱԼ ԳԻՐՔԸ

21. Ի՞նչ է նշանակում «գիրք կարդալ իմանալ» . . . 38
22. Ինչպե՞ս տիրապետել «կարդալու արվեստին» . . 39
23. Առանձին մոտեցում պիտի ունենալ յուրաքանչյուր գրքին 40
24. Ինչի՞ համար եմ կարդում այս գիրքը 41
25. Դժվար տեղերի վերլուծությունը 42

ՅՈԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ՔԱՂՎԱԾՔՆԵՐ, ԿՈՆՍՊԵԿՏՆԵՐ, ԶԵԿՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

26. Ինչու՞ պետք է փաղվածքներ և կոնսպեկտներ կազմել 43
27. Ինչպես կատարել փաղվածքներ 44
28. Ինչպես կազմել կոնսպեկտ (համառոտագրություն) . 50
29. Զեկուցումներ կազմելը 51

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԻՆՔՆԱՋԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՅԵՎ ԳԵՂՍՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

30. Գեղարվեստական գրականության դերն ինքնագրագրման մեջ 57
31. Ինչպես կարդալ գեղարվեստական գրականությունը 59
32. Ինչպես վերլուծել գեղարվեստական արտադրությունները 60

21. «Կանոնադրությունը դործարկումներին և տեղեկություններին կից կուլտ-հանձնաժողովներին» . . . 5
22. «Որինակելի կանոնադրություն բանակումների, կարմիր անկյան և ֆիզ-կուլտի խմբակի» . . . 5
23. ՍԵՆՅՈՒՇԿԻՆ. — «Ակումբային աշխատանքները խմբիչներին» 30
24. ԼՅԱՇԿՈ. — «Գողերը» 5
25. «Առաջին կարմիր դրոշմը» 10
26. ՍԱԵՐԱՆՈՍԿԻ. — «Տուրքերի լուրջը» 10
27. «Յեղի՛ր պայքարի, ստրուկ գաղութի», (Ինսցենիյա) . . 10
28. «Փոխոգնություն գանձարկողների կազմակերպման կարգը» 10
29. ՇԱՇԻՆ. — «Ռուսաստանի արհարժման 20 տարին» 50
30. «Պրոֆիտությունը և նրա անգամները»
31. ՌՈՂԵՆՇԵԼՅԱՆ. — «Ինչ՞ի և ինչպես պետք է ուսումնասիրել արհարժումը» 20
32. » «Բանվորական առաջին միավորումները կապիտալիզմի արդարության» . . . 20
33. » «Ինչպես առաջացան և ինչպես ելին աշխատում առաջին արհմիությունները» 70
34. » «Արհեստակց. շարժումը մինչև 1914 թ.» . . . 30
35. » «Արհեստակցական շարժումը համաշխարհային պատերազմից հետո» . . . 30
36. » «Արհեստակցական շարժումը Ռուսաստանում» (1905 — 25 թ.) . . . 80
37. » «Ի՞նչ է արհեստակցական արտադրական միությունը: Արհմիությունը և կուսակցությունը» . . .
38. » «Ամստերդամ և Մոսկվա»
39. » «Ի՞նչ է պրոֆիտության կանոնադրությունը» . . .
40. » «Ի՞նչ է տալիս հավաքական պայմանագիրը» . . .
41. » «Ի՞նչ է տալիս բանվ. աշխատանքի որոնսգիրքը» . . .
42. » «Ի՞նչ է սոցիալական ապահովագրությունը» . . .
43. » «Աշխատանքները բանակումներում»
44. » «Պրոֆաշխատանքները գյուղում»
45. Պրոֆգրադիտություն գասագիրը
46. Հնչպես են կառուցված մեր արհմիությունները
47. Լ. Արհմիությունների 4-րդ համագումար
48. Գնահատու կոնֆլիկտային հանձնաժ
49. Պրոֆշարժման գործնականը
50. Ինքնադարգացման ուղեցույց

ԳԻՆԸ 70 ԿՈՊ.